

ZGODBE

PREHOJENIH POTI

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

Naslovnica:

Odsluženi otroški čevlji, galvanizirani v spomin na prve otroške korake, zasebna last. Foto: B. Verbič, SEM

Ob razstavi

**bosi. obuti. sezuti.
my feet. my shoes. my way.**

Slovenski etnografski muzej, december 2019 – december 2020.

**Mentorica skupine za kreativno pisanje
na Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani**

Neli Filipić

Avtorji prispevkov

Adanja Marija, Brišar Slana Žarka, Bučar Milica, Cizelj Kogej Carmela, Demšar
Lojze, Ferlan Katarina, Grum Jožica, Lampič Darka, Luznar Neda, Medved
Felicita, Mikek Vesna, Pajek Olga Uršula, Petač Pavla, Plevnik Tatjana, Rudolf
Miša, Rupnik Brigita, Taštanoska Alenka, Trobec Zadnik Dragica, Uršič Martina,
Vidmar Sončka, Zavrl Andreja

Lektoriranje

Vilma Kavšček

Oblikovanje

Jure Rus

Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2020.

Kazalo

Zgodbe, kot jih pišejo stopala – bosa, obuta ali sezuta

Neli Filipić

Marija Adanja	Lotosov cvet	6
Žarka Brišar Slana	Jutranje rose	8
Milica Bučar	Nemi spremljevalec	9
Carmela Cizelj Kogej	Novi čevlji	11
Lojze Demšar	Čevlji ožulijo roke	14
Katarina Ferlan	Vagabrundar	16
Jožica Grum	Čevlji, šolni in čizmi	17
Darka Lampič	Kdo bi jih nosil	19
Darka Lampič	Levi	21
Neda Luznar	Belina	23
Felicita Medved	Bose nogice	24
Felicita Medved	Mali oglas / velika priložnost	25
Felicita Medved	Počuti se kot doma	26
Felicita Medved	Vezalka	28
Vesna Mikek	Petintrideset	29
Olga Uršula Pajek	Razpoka	31
Pavla Petač	Bilo me je sram	32
Pavla Petač	Miklavževi čevlji	33
Pavla Petač	Našla ga je	34
Tatjana Plevnik	Svet pripada vsem	35
Miša Rudolf	Čevlji dedka mraza	39
Brigita Rupnik	Vzemi naju	41
Alenka Taštanoska	Prah na rdečem laku	43
Alenka Taštanoska	Preveliki in premajhni	45
Dragica Trobec Zadnik	Popolni sijaj	47
Martina Uršič	Sandali z marjetico	50
Sončka Vidmar	Odhod	54
Sončka Vidmar	Škornji	56
Andreja Zavrl	Bosa	58
Andreja Zavrl	Mojster	59

Zgodbe, kot jih pišejo stopala – bosa, obuta ali sezuta

Seveda zgodbe pišemo ljudje in le v izjemnih okoliščinah s prsti nog, pa vendar v našem primeru lahko rečemo, da je v arhetipsko zbirko zgodb, ki jih »piše življenje«, krepko posegla zavest, kako zelo smo se oddaljili od naših prednikov, ki so svet raziskovali zgolj bosi. Na svet pridemo bosi in čeprav ga nemara zapustimo obuti, je vse tisto vmes – o čemer je vredno govoriti, a ni vedno opaženo –, povezano s tremi osnovnimi stanji. Lahko smo bosi, obuti – ali sezuti. Sliši se preprosto, ampak ni. V času, ko je imeti obuvalo prej fetiš, ki ga obvladuje modna industrija, kot vsakdanja nuja, ki si jo težko privoščimo, prehitro pozabimo, da so naša stopala enako ranljivi del telesa kot vse ostalo, kar nas oblikuje. Obuvala so neme priče, bleščeče zloščene ali ponošene do neprepoznavnosti. Premajhna ali prevelika. Kupljena na razprodaji ali podarjena. Nekdo jih je urezal in sešil ali zalepil. Nekomu so se podala, drugim so bila odvzeta. Če bi vsako obuvalo, ki se postavlja v izločbi ali garderobni omari – ali tisto drugo, zavrženo, povedalo svojo zgodbo, bi izvedeli o življenju vse: o težkih časih in odrekanju, o ljubezni ali izdajstvu, o izgubi in bolečini, uspehu in neuspehu. O človeških vrhuncih in strahotnih padcih. Kdor ne verjame, naj se spomni tistih kupov čevljev, ki so bili po koncu druge svetovne vojne srhljiv pričevalec najtemnejših človeških zločinov.

Težke teme na stran – čeprav so se te izmuznile tudi v ustvarjanje zgodb, ki so tu zbrane. Ta tako zelo lucidni naslov razstave v Slovenskem etnografskem muzeju je udeležinke in udeleženca delavnic ustvarjalnega pisanja na Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani zapeljal na avtobiografske ali domišljijske poti, po katerih so zapisali zgodbe. O obuvalih; o bosih, obutih in sezutih. In vsem, kar je vmes – torej o življenju, takem kot je. Omejitev pri pisanju ni bilo. Vsaka ustvarjalka in ustvarjalec so pisali o tem, kar jih je navdahnilo.

Naj vas torej njihove zgodbe nasmejejo ali razžalostijo, naj se vas dotaknejo.

Neli Filipić,

mentorica ustvarjalnega pisanja na
Univerzi za tretje življenjsko obdobje v Ljubljani

Lotosov cvet

Lianhua je sedela na kamnu in strmela v globino ribnika, kjer so se med prelepimi lotosovimi cvetovi podile raznobarvne zlate ribice. Ponosna je bila, da je dobila ime po tem prelepem cvetu. Vedno znova se je vračala k njemu v ta čudoviti vrt. Mama ji je povedala, da so ga njeni predniki ustvarili že pred mnogimi leti. Prababice in babice so prihajale sem in mu pripovedovale o svojih skrivnostih in bolečinah. Negovale so ga skozi stoletja in ustvarile harmonijo drevja, kamenja, vode in cvetja, ki je pomirjala in osrečevala. Kadar se je počutila osamljeno in nesrečno, je pritekla sem, sedla na kamen in namočila bose noge v ribnik. Ribe so se nežno dotikale njenih stopal.

Danes je bila prestrašena. V vrt se je zatekla, ker jo je mati zjutraj nežno stisnila k sebi in zašepetala, da je prišel njen dan. Dan, ko ji bodo začeli povijati noge, da bi te ostale majhne, podobne lotosovemu cvetu. Takšne kot so vseč moškim.

Lianhua je poznala postopek povezovanja nog, videla je svoje sestre, sestrične, prijateljice, ki so jim mame z dolgim svilenim trakom tesno povile štiri prste na nogah in jih spodvile tako, da so se skrili pod nežna stopala. Potem so morale hoditi tako dolgo, da so se kosti prstov polomile in so ostali spodviti pod stopalom. Poznala je žalostne, objokane oči deklic, ki so potem dve leti ostajale zaprte v sobah in trpele bolečine. Vsak dan so jim odvijali trak, da bi ga še tesneje povili. Mati ji je povedala, da se ne bo mogla poročiti, če svojih nog ne bo tako ohranila majhnih in privlačnih za moške. Pravzaprav še ni razmišljala o poroki, opazovala je druga dekleta. Le zakaj bi morala toliko trpeti, da bi se potem preselila v neko drugo hišo, k tuji družini, k nekemu moškemu, ki ga ne pozna, mu roditi sina in živeti zaprta v neki drugi sobi. Rajši bi ostala tu, pri svoji mami, v svojem vrtu, s svojimi ribicami in lotosi. Spomnila se je, da sta dve deklici umrli. Polomljeni prstki so jima otekli, se zagnojili. Nista mogli več hoditi. Tudi vsakodnevno previjanje ni pomagalo, v hudih bolečinah sta umrli. Nihče ni bil zares žalosten, njuno smrt so sprejeli kot nekaj vsakdanjega. Povsem drugače kot smrt njunega bratca, ki je utonil v bližnji reki. Zakaj je smrt fantov hujša tragedija in vzbuja več žalosti, kot smrt deklic? Spomnila se je tudi, da je teta ob smrti dveh

sestričen tiho vzdihnila, češ, to pomeni dvoje ust manj. Saj imajo tudi fantje usta. In zakaj so moškimi vseč polomljene ženske noge? Videla je sestrina stopala, s spodvitimi, polomljenimi prsti res niso lepa. Če se zagnojijo, pa celo smrdijo.

Lianhua je držala v rokah prelep čeveljček iz mehke svetlozelene svile, na kateri so bile izvezene elegantne živali in cvetovi čudovitih barv. Čevelj je izvezla mati za sestro Biyu, ki naj bi se kmalu poročila. Lianhua je občudovala svojo sestro in nadvse si je želela, da bi tudi ona imela takšen čevelj, toda zanj bo morala pretrpeti grozovite bolečine. Sestra jo je tolažila, da ji mama zagotovo ne bo pretesno povezala nog. Njej jih je morala na koncu povezovati teta, ker se je mami smilila in ji ni dovolj trdno zategnila traku ob vsakodnevnem previjanju. Sestra ni nikoli odšla daleč od hiše, tudi po vrtu se ni mogla dolgo sprehajati, bolela so jo stopala in imela je težave z ravnotežjem. Trdila je, da je to ne moti, saj se bo kmalu poročila, rodila otroka in potem ne bo imela nobenega razloga več, da bi se sprehajala.

Lianhua se ni hotela odreči jutranjim sprehodom po rosni travi, dotiku belega kamna in šelestenju listja pod njenimi nežnimi stopali. Zdelo se ji je, da jo ponosni cvetovi lotosa v ribniku razumejo. Veter jih je blago upogibal, priklanjali so se ji in jo vabili k sebi.

Lianhua se je odločila. Vzela je zeleni čeveljc in se z njim spustila v ribnik. Lotosovi cvetovi so zažareli, zlate ribice so ji prihitele nasproti. Spuščala se je vse globlje v temno vodo. Izvezeni svetlozeleni čeveljc je še dolgo plaval med bleščečimi cvetovi lotosa.

Jutranje rose

Prebujajoča se zelenica dolenjskega gričevja vabi starko in deklico na bosopeto potepanje. Jutranja rosa prijetno osveži zaspani stopali. Manjši drobencljata hitreje, tipajoče in negotovo. »Ne bo nič pikalo?« Trden stisk dlani in blago božajoč pogled starke deklico pomirijo. Prsti stopal češejo travnate bilke in prenašajo njih semena na obisk. Tiste vinogradniške v sadovnjak, spet one na cvetlični vrt, kjer se lepijo nanje beli kosmi kamilic, jagod, račje zeli in marjetic. Lepljivi polžek potuje na malem mezincu deklice in si prihrani pot do vrha gomile, ki skriva tunele toplega podgorskega izvira. Stopala tipajo za ustji sifonov, iz katerih brbota bratovščina bistrih izvirov, in se prepustijo božajoči masaži podvodnih vil. Ko veliko stopalo starke zajezi največji sifon, se curki vode vzpenjajo vse višje in višje, kot bi se hoteli dotakniti bistre modrine neba. Stopalca deklice plešejo sredi njih in stresa jih radostno hihitanje, ne meneč se za robove krilca, ki postajajo vse težja in se lepijo na prav tako razmočene robove zavihanih pajkic. Par toplih dlani, dve suhi nagubani in dve nežno napeti se združita, usnjati palec desnice pokroviteljsko poboža notranjo stran dekličinega levega zapestja. Starka posrka nasmeh, v njem je ujet odsev jutranje zore, črne resice zakrijejo zelena tolmana, v katerih se kopa komaj zbujeni dan. Stopala nežno drsijo po zeleno pisani svili trav, pogrnnjeni le zanju. Priprtih oči srkata jutranje glasove in čutita neskončno moč njune vezi, prepletene v davno doživljenih in doživetih življenjih njunih rodov. Čutita brezpogojno trdnost nevidnih niti korenin, iz katerih pretakata zavedanje zase in za vse, ki živijo z njima. Povežeta začetek in konec zgodbe, ki nima konca ne začetka. »Rosa so solze sreče, ki nam jih v mirnih nočeh daruje vsemirje. Dajva, zahvaliva se za ta dar,« deklica prestreže povabilo starke in dve postavi breztežno preskakujeta travnate bilke, dokler ju ne prizemlji pikanje peska vaških ozar. Deklica upre proseči pogled navzgor v sinjino, okoli svojega pasu začuti varen objem raskavih rok, ki ji ponudijo zavetje. Par prerojenih stopal starke nadaljuje pot sam, s seboj nosi radost predanosti in neomajnega zaupanja. Občutek blaženosti in obet nesmrtnosti se povežeta v sporočilo, ki ju nezavedno izrečeta druga drugi, zase: »Hvala.«

Nemi spremljevalec

»Žganje voham,« je zamomljal star moški čevelj, prekrit s sivo plesnijo. »Ali ga lahko dobim požirek?«

»To sem jaz,« je osramočeno priznal mali otroški čevelj. Njegovo belo usnje je bilo že rumenkasto, sponka na širokem paščku pa zarjavela. Bil je najmanjši in najbolj boječ. Potem se je opogumil: »Ooo, letos praznujem Abrahama.« Vsa usnjena, platnena, plastična družčina čevljev, sandalov in copatov je utihnila.

Pričel je pripovedovati: »Teta Ruži je bila ponosna, da bo birmanska botra svoji nečakinji. Odločila se je, da jo bo uredila v najlepšo deklico za prejem zakramenta.

K lepi obleki se podajo posebni čevlji in torbica, je modrovala teta. Torbico je izdelala mojstrica v Domžalah, mene pa so ustvarile roke najboljšega čevljarja v Ljubljani. Četrtošolka je bila vesela, da sta s teto odšli v mesto. Čevljar je vzel mero nogic. Iz tršega belega usnja je urezal kraj, ga sešil, dodal sponko in zalepil. Položil naju je v lično škaflo in teta jo je odnesla domov. V soboto zvečer, dan pred praznikom svete birme, so deklico oblekli, v roke potisnili torbico in na noge, ojoj, le s težavo nataknili mojo malenkost. Okoli njenih okroglih nartov so komaj zapeli paščke. Deklica, ki je še malo prej bosa skakljala po pesku na dvorišču, ni znala več hoditi. V hiši, tako se je reklo največji sobi v njenem domu, so se zbrali vsi prebivalci: obe teti, stara mama, oče, sestra, brat – celo mama si je vzela čas. Pod močno neonsko lučjo je četrtošolka poskušala narediti korak. Stisnila je zobe, jaz pa sem se trudil, da bi kar najbolj nežno objel njeni stopali. Prsti so rili po meni, pete so me odrivale. Vse oči so bile uprte vame. Še bolj sem se stisnil, ko sem na svojem lepem belem usnju začutil slane kapljice, ki so prodirale skozi moje pore. Jaj, prejoj, slane tekočine so grozile, da bodo uničile moj videz. Še bolj sem se skrčil. Iznenada so male ročice odpele sponko, me močno zagrabile, sezule in odvrgele v kot. Sramote so me rešile tetine roke, ki so me nežno pobrale, me obrisale z mehko krpo in postavile pred deklico. Moraš jih obuti, drugih nimaš, so deklici zagrozili domači. V čevlje bomo nalili žganje, ti pa boš hodila v njih po hiši, tako da se bodo omehčali, je predlagala druga teta. Najprej slana voda, sedaj pa še žganje.

Uničili me bodo, sem vedel. V oba moja čevlja so nalili šilce žganja. Slabo mi je postalo. Deklica je z velikim odporom in muko potisnila stopala v čevlje. Močni hlapci in mokrota so me res nekoliko omehčali. Mali nožni prstki so utesnjeno čemeli v mokrih smrdečih oklepih. Bilo me je sram, ko so koraki postali majavi in negotovi.

Hodi, hodi, je donelo po hiši. Stali so okrog naju in gledali. Nisem več zdržal. Začel sem ječati. Sedaj pa še škripljejo, so se jezili. Kaj bodo pa ljudje rekli? No, v cerkvi se ne bo slišalo, saj bodo bučale orgle, so jih tolažili drugi. Nogice so se opotekale. Močni hlapci so pronicali skozi moje pore tam, kjer jih niso zamašile slane kapljice. Moje življenje se je končalo že tisto nedeljo, takoj po obredu, ko so deklici dovolili, da me sezuje. Z bratom desnim čevljem so naju zabrisali v prostor pod stopnicami. Ostali čevlji so prihajali in odhajali, medtem ko sva midva ostajala v mračni luknji. Izmišljevala sva si zgodbe in jih pripovedovala drug drugemu, da nama ne bi bilo dolgčas. Včasih sva zgodbo povedala tudi ostalim čevljem. Zabavala sva se. Potem pa so nas nametali v kartonske škatle in odpeljali. Mojega brata so vrgli v drugo škatlo in nikoli več ga nisem videl,« je končal pripoved beli čeveljček.

Zavladala je tišina.

»Od tvoje zgodbe sem postal čisto mehak,« je zamomljal star plesniv čevelj v tišino in pomigal z nosom, da bi posrkal še malo prijetnih hlapov.

Hiša je polna vznemirjenja. Selitvene škatle se hitro polnijo in le še nekaj ur ostaja do prihoda tovarnjaka. Nenadoma se spomni, da je na podstrehi ostala stara pletena košara. Dovolj časa še ima, da pogleda, kaj se skriva pod pokrovom in jo nato odnese na kup ostalega kosovnega materiala. Z veselo mislijo, da se tokrat vzpenja tja poslednjič, se napoti po ozkih stopnicah navzgor in odpahne škripajoča vrata. V polmraku si prične ogledovati zaprašene zavoje, ki jih je kdo ve koliko časa pozabljene hranila razpadajoča košara. Ženina neuporabna šara, še pomisli, ko seže po zadnjem predmetu, zavitem v porumenel časopisni papir. Komajda verjame, da v rokah spet drži prašne, a skoraj nove otroške čevlje. Podrži jih v rokah in se usede na izpraznjen zaboj pod strešnim oknom. S prsti počasi zdrsi po čeveljcih in za hip zapre oči.

Bil je popoldan na velikonočno nedeljo. Svetlolasi deček je v naročju pestoval svojo sivo mačko in se s praga pričakujoče oziral prek domače ograje. Sivka mu je kmalu skočila iz objema in jo mahnila čez vrt. Deček je stekel za njo. Trava je bila dovolj visoka, da ga ni več zbadala v bosa stopala. Z drobnimi prsti je hitel trgati travniške marjetke, dokler jih ni nabral velik šop. Mačka je preskočila nizko ograjo in splezala na sosedovo lopo, deček pa se je obrnil proti domači hiši. Zazrl se je v skrbno očiščena okenska stekla, ki so lepo zrcalila košato krošnjo cvetočega kostanja.

Z vrat je zaslišal prigovarjanje. Pridi, obleči se morava. Še malo in prišla bo.

Vrtni ograji se je omahujoče bližala mlada ženska v lahni pisani obleki. Deček jo je opazil in se skril v hišo.

Ženska je čez čas vstopila, tiho pozdravila in sedla na ponujeni stol. Deček, na hitrico preoblečen v sveže zlikano belo majico in kratke hlače, jo je le nemo opazoval. Brezhibno naličen obraz, ki so ga polovico zakrivala velika sončna očala. Svetli kodri v odtenku dečkovih las, speti v visoko pričesko. Prstani na skrbno negovanih rokah. Prekrižane noge v svilenih nogavicah in modnih čevljih z zelo visokimi petami. Mala torbica skladne barve na zlati verižici.

Poglej, kaj sem ti prinesla. Lepe nove čevljice. Prav takšne, o kakršnih

mi je pisala tvoja babi. Upam, da ti bodo prav.

Deček se ji je le počasi približal. Ponudil ji je šopek že rahlo uvelih cvetk. Kot bi se tega sramoval, se je skušal drobno nasmehnuti. Ženska je rože, ne da bi jih zares pogledala, odložila na mizo. Deček je molče sklonil glavo.

Zagledal se je v svoj par novih čevljev. Počasi je obul prvega. Trdo svetleče usnje je stisnilo mehke otroške prste v belih nogavicah. Peto je zadaj le stežka potisnil vanj. Dolgo si je ogledoval obuto nogo, nato je obul še drugega in s tal dvignil kartonasto škatlo. Všeč sta mu bila nežno dražeči vonj po usnju in šelestenje svilenega papirja v njej.

Ženska je vstala in prijela dečka za roko. Tako lepa je, je pomislil. Rad imam njeno mehko, toplo roko.

Pojdiva zdaj, je šepnila. Ura teče. Po ozki poti, posuti z grobim peskom, sta se spustila do bližnje reke. Zdela se mu je široka kot morje, kamor mu je bila obljubila, da se bosta peljala. Le kakšno je morje v resnici? Ona zagotovo ve, a ni si je upal vprašati. Dečku je sonce sililo v oči, zato je še naprej pogledoval k tlom. Grlo mu je stiskala znana tesnoba. Da se le ne bi spotaknil. Jih umazal. Prinesla mu jih je od tam daleč, kjer zdaj stanuje. Tako lepo se bleščijo. Ko ga le ne bi tiščali. Sklonil se je, da si popravi nogavico.

Ženska je počasi nadaljevala pot. Deček jo je kmalu dohitel in plaho obstal ob njej. Skušal je ujeti njen pogled. Ni se odzvala. V hipni nuji se ji je tesno privil k nogi. Ni hotel, da gresta naprej. Ni hotel, da zopet odide. Ženska se je ustavila in ga odsotno pobožala. Sedla je na nizek kamniti zid ob nabrežju. V svetlih modrih očeh se je zrcalila globoka žalost. Objela ga je in mu mrmraje obljubila, da ga vzame s seboj. Le danes še ne. Morda kmalu.

Mimo je prihitel elegantno oblečen moški. Ne da bi ju pogledal, se je sunkovito ozrl na nasprotni breg reke in mrko odhitel dalje. Ženska je zadrhtela. Obraz je skrila v pikčasto ruto. Deček se je z dlanjo lahno dotaknil roke s prstani. Ženska je pridušeno zahlipala. Nato je obraz spet skrila za sončna očala. Molče sta obsedela in dolgo opazovala reko, dokler ni v njej zbledel zadnji odblesk sonca. Šele ko je potonilo za bližnjo vzpetino, je ženska vstala in odpravila sta se nazaj k veliki hiši.

Na mizi sta čakali skodelici toplega mleka. Potica je ostala nedotaknjena. Ženska je dečka bežno pobožala po licu in pohitela k vratom. Stopil je k odprtemu oknu in dolgo mahal postavi, ki se je naglo oddaljevala. Nato je sezul nove čevlje in jih, zaprte v kartonasti škatli, pospravil na polico.

Zbudijo ga ženini klici. Kako dolgo še misli šariti po podstrehi? Tovornjak je vendar že prispel. Odpre oči in sunkovito strese z glavo. Par

otroških čevljev, ki jih je stiskal v pesteh, mirno odloži na zaboj poleg sebe in plane po stopnicah.

Ko se za trenutek ustavi med golimi stenami svoje izpraznjene sobe, skozi odprta okna zaveje majski vonj po cvetočem kostanju.

Vonj po mami.

Čevlji ožulijo roke

S šilom je prebodel podplat in se zbral za prvi šiv. Dreta mu ni obtičala, to bi bilo slabo znamenje. Vendar je moral napeti vse moči, da je šiv dokončal. Tudi koža na zgibu mezinca desne roke se ni pretrgala in zakrvavela. Večer je bil daleč, kot pomlad na vse svete. Bila je sobota in delo bodo končali dve uri prej kot druge dni. Ob petih bo mojster razdelil tedensko plačilo. Maruša iz trgovine ga bo počakala, da pride z denarjem po koruzno moko. Ko bo vstopil v domačo hišo, bo na štedilniku že vrela voda. Ob šestih zvečer bodo jedli. Najtežje bosta večerjo dočakala Gašper in Miha.

Gašper in Miha. Kadar je bil utrujen od celodnevnega šivanja in urezovanja podplatov, da bi najraje vstal in pustil delo, je mislil nanju. Ne bosta pristala kot vajenca v tej delavnici. Zaslužil bo toliko, da ju bo poslal v šole. Postala bosta učitelja, zdravnika, morda inženirja. Nihče ju ne bo prikoval šest dni na teden na čevljarski stol.

Ob šestih je mojstrova žena prinesla belo kavo in kruh. Pogovor je stekel, čevljarji so si izmenjali že nešteto povedane zbadljivke. Bolečina v rokah se je nekam izgubila, hrbet ga bo zbolel šele proti večeru. Zunaj se je začelo svetlikati. Srebal je vročo kavo in preizkusil, kako mu zadnja plat sedi v čevljarskem stolu. Stol se mu je tesno prilegal, le tako je imel zadosti opore, ko je vlekel dreto skozi podplat. To je bilo dobro, starost mu še ni pričela trkati na vrata. Skoraj vsi čevljarji so si morali po petintridesetem letu izdelati nov stol, saj jim je prejšnji postal preohlapen. Da se jim jajca sušijo, so mlajši zbadali starejše.

Spet je vzel čevelj v roke. Dreta je zdaj drsela gladko skozi šive. Mimo okna so šli v šolo otroci. Vsi hkrati so glasno govorili. Poskušal je ujeti Gašperjev in Mihov glas. Nato je prišel poštar, spoznal je njegov korak, vlekel je levo nogo s trdim kolenom za seboj.

Mojster je vstal, odprl vrata in vzel pisma. Ošinil je imena pošiljateljev in eno takoj odprl. Prebral ga je in nato dolgo strmел skozi okno čez travnike, tja proti Sori. »Kakanj je odpovedal naročilo petsto parov. Začasno zapirajo rudnik zaradi nesreče. Naslednji teden bomo dokončali naročila, po vseh svetih ne bomo več delali. Pokličem vas, ko bo spet delo.«

Sledil je mojstrovemu pogledu skozi okno. Pri usnjarni so se vrane na smetišču ravsale za koščke odrezane goveje kože.

»Auaau, glejte, kje hodite. Boli,« sem poskakovala na eni nogi in se zagledala v pošvedrani čevelj, ki je nekdanj gotovo pripadal bolj žlahtnim predstavnikom svoje rase. »Pazite rajši vi. Sem prehodil dosti poti in bolj nevarnih stiletk še nisem srečal. Občudovanja vredno, da se sploh lahko premikate, draga dama,« sem zaslišala globok moški glas z zametki smeha in zagledala še drugi izdelani čevelj z luknjo, kako se mi posmehuje. Pogled sem dvignila po zlizanih kavbojkah navzgor, preko majice z napisom cake dealer, do poraščenega obraza s porogljivim nasmehom in očmi modrozelenih globin Kornatskih otokov. Obraz je bil podoben njegovim čevljem. Prebičan s soncem in vetrom, prepreden z zgodbami in vonji različnih delov sveta. Obraz s pridihom žlahtnega.

Preplaval me je vroč val jeze, ki se je nenadzorovano pognal od popka navzgor kot odgovor na njegovo nesramnost. Globoko sem zajela zrak. Najraje bi mu s klofuto izbrisala porogljiv nasmešek, ko je nenadoma nagajivo odplesal nekaj stepnih korakov in se priklonil, rekoč: »Naj se vam za nesramnost opravičim s kavico. Trenutno pišem zanimive zgodbe o čevljih. Tile moji so se rodili pred petdesetimi leti. Moj dedek jih je ročno izdelal in zašil. Z njimi pohajkujem že od najstniških let. Moji vagabrundarji so prava zakladnica doživetij. Kaj pa vaše stiletke? Ali skrivajo kakšne nezaslišane prigode? Z veseljem bi jih zapisal.«

Nasmejane oči, privzdignjeni kotički ust, poklon njegovih pošvedrancev in moja jeza se je razblinila v zametke smeha. Intenzivnost njegovih oči je v meni sprožala prijetno nelagodje.

Ta šarmantni, brundajoči, nagajivi vagabund je podrgnil ob moj avanturistični duh.

»Ne pijem kave. In pojma nimate, kaj moje stiletke zmorejo,« sem zaslišala svoj nenavadno žametni glas.

Čevlji, šolni in čizme

Nekoč, v krajšem času premirja, mi je oče pokazal na fotokopiji fotografije in dejal: »Ko nam je umrla mama, nas je oče dal skupaj fotografirati, ker se ni moglo vedeti, kaj še bo.« Začutila sem, da je tisto, kar je bilo do takrat, bilo tisto najbolj pravo. »To so čizme, to so pa šolni.«

Takrat se je pisalo leto 1927. Tistega leta se je rodila moja mama. Ni rada govorila o svojem otroštvu, nekoč pa ji je ušlo: »Bosi smo hodili pozimi v šolo.«

Zelo dolgo si nisem mogla zapomniti, kaj je bila glavna značilnost šolnov, katera pa čizem. Zdaj znova gledam fotokopijo fotografije, ogledujem si stopala, pa so v temni senci, težko razločujem. Pet otrok gleda s fotografije. Najstarejša je že blizu polnoletnosti, obuta je v šolne, najmlajša je še premajhna za v šolo, obuta je v čizme. Vsi so lepo oblečeni, za »tagmašno«. Šestleten fantek in triletna punčka najbolj žalostno gledata iz skupinice.

Iz mamine družine ni nobene fotografije otrok. Če ni bilo denarja za čizme in šolne, ga je bilo še manj za fotografiranje. Hiša jim je pogorela do tal. Niso imeli kam iti. Kako so to preživeli?

Mama je bila najstarejša in morala je iti služiti. Koliko je bila takrat stara? Dvanajst?

Na pogorišču je zrastel zelenjavni vrt, obkrožen s cvetjem, blizu je bil pokrit vodnjak. Novo hišo so zgradili na drugi strani ceste.

Ko mu je umrl še oče, je bil šestleten fantek s fotografije star komaj dvanajst let. Nikogar ni bilo več, da bi organiziral fotografiranje nove, povečane bratovščine. Ostala je samo še mačeha. Želel si je postati mehanik, vendar v tistih časih, leta 1933, ni mogel izbirati. Dali so ga za vajenca k peku v Črnuče. Izučil se je za peka.

Padel je v Savo, deroča reka ga je nosila, ni še znal plavati. Kdo in kako ga je potegnil ven?

»Gospodinja mi je takrat dala suho in toplo obleko pa toplega čaja. Daj, Jože, da se ne boš prehladil.«

Mehko, hvaležno, dobrohotno in tiho sta ob tem pripovedovanju zadihala vsa narava naokoli in njegov glas. Objelo me je in sedlo vame.

Kje, od kdaj in kateri čevelj me najbolj žuli?

Stopnja mamine izobrazbe je bila skrivnost. Je dokončala osnovno šolo? Poročila se je z moškim z dobro plačo.

»Kakor si boš postlala, tako boš ležala,« mi je govorila.

Zakaj sta bili v njenem glasu škodoželjnost in privoščljivost?

Vedno je nosila najmanj za številko premajhne čevlje. Verjela je, da je to lepo. Že po nekaj korakih so jo vsi čevlji ožulili. En izgovor več, da je ostajala doma.

»Nihče me ne vidi,« je bila zadovoljna.

»Pozno sem se oženil, pa še je bilo prezgodaj.«

Imela sem jih že čez petdeset, ko sem ugotovila, da oče ponosi in obrabi pete na čevljih pod enakim kotom kot jaz, z vsako nogo nekoliko drugače, asimetrično. Svoj levi čevelj sem postavila ob njegovega levega in desnega ob njegovega desnega in se čudila identični obrabi. Hodim z njegovimi koraki.

Ravnokar sem pogledala na splet, kaj so čizme in kakšni so šolni. Do kdaj si bom zapomnila, da so šolni nizki, čizme pa visoki čevlji?

Moj oče je umrl na dan rojstnega dneva moje mame. Ne verjamem, da je to bilo naključje.

Več let po njegovi smrti sem očistila in zložila v vrsto še tisto očetovo obutev, ki je še nisem porazdelila: temno modre plastične natikače z reliefno površino za masiranje podplatov, obuval jih je za pod tuš, črne plastične natikače z mehkim podplatom, ki jih je nosil za na plažo, usnjene natikače za v hišo, črne letne usnjene salonarje z usnjenim podplatom, rjave letne salonarje z usnjenim podplatom in vojaško zelene gumijaste škornje za na vrt in za v gozd. Šest parov obutve. Povabila sem Samirja, ki ima isto številko in mu rekla, naj si izbere, kar mu bo prišlo prav. Izbral je natikače za v hišo, črne salonarje in gumijaste škornje.

Oba sva se razveselila in se še veseliva tega prenosa lastništva.

Kdo bi jih nosil

Bila je črna julijska sobota. Vse barve je požrlo sonce, ki je neusmiljeno žgalo že od zgodnjega jutra. Okrog mene so opletala črna krila in mi tlačila v usta kakav in žemljico. Nisem mogla jesti, zajtrk je dišal po rožah, spletenih v velike vence. Vonjala sem jih v maminih in babičinih oblekah, v njunih žalostnih pogledih in v kakavu, ki mi ni hotel steči po grlu. Babica je rekla, da so naredili veliko neumnost, ker so me prejšnji dan vzeli na dedkov pogreb. Meni je bil pogreb všeč. Motilo me je le, da so me tete in strici prižemali k sebi; bala sem se, da se bom zadušila v njihovih objemih, prepojenih z vonjem po naftalinu. Stara sem bila pet let in prvič videla jokati odrasle. Ne vem, če sem tudi jaz jokala, še zdaj pa se jasno spominjam gore rož, ki so čakale, da jih naložijo na izkopano jamo. Niso dišale, njihov vonj me je strašil. Mami sem rekla, da se bo dedek pod njimi zadušil. Morda odrasli niso vedeli, da jih dedek ni maral. Večkrat sem ga slišala reči babici, naj rože vrže iz vrta ter raje posadi solato in krompir.

Rekli so mi, da dedka ni več, da ga nikoli več ne bom videla živega, lahko pa se ga bom spominjala po slikah v rjavem albumu. Ampak na slikah je bil mlad fant in včasih je ob njem stalo nasmejeno dekle, menda moja babica. Nisem jim verjela, prav nič jima nista bila podobna. Sploh ne dedek, ki je imel trdo nogo. V prvi svetovni vojni je bil ranjen, tako so mi povedali. Na slikah pa je telovadil in jahal konja.

To soboto torej, potem ko sta obupali, da bi karkoli pojedla, smo z babico in mamó šle v klet. Tam je imel dedek svojo sobo, kamor se je umaknil pred težavami. Kaj točno je mislil s tem, ne vem, a najbrž je bil včasih rad sam. Babica in mama sta ga pustili pri miru, jaz pa sem se večkrat izmuznila k njemu in nikoli me ni napodil. Pozimi se je grel ob gašperčku ter na njem pekel jabolka in kostanj. Včasih sva se igrala igrico kdo bo dlje časa tiho in vedno sem izgubila. Sem ga pa premagala v igrah Človek ne jezi se in Črnem Petru.

Pripovedovati je znal tudi zgodbe, a le resnične. Te so me hkrati privlačile in odbijale. Nobena njegova zgodba ni bila vesela. Pripovedoval mi je o svojem otroštvu, ko je bil vedno lačen, umrla mu je mamica, pozimi ni mogel v šolo, ker ni imel čevljev, z desetimi leti je moral služiti pri tujih ljudeh in nikoli ni imel časa za igro. Zanimalo me je, kako si je poškodoval nogo, a

mi o tem ni želel govoriti. Rekel je, da bi bil potem preveč žalosten. Včasih mi je pripovedoval zgodbe otrok iz vzgojnega zavoda Janeza Levca, v katerem je delal kot hišnik. Tudi te niso bile vesele. Tisti otroci so bili bodisi brez staršev ali pa ti niso mogli skrbeti zanje.

Iz kletne sobe se spominjam samo gašperčka in lesene skrinje. Vanjo bi lahko šla oba, dedek in jaz, tako je bila velika. Nikoli je ni odprl in ni mi hotel povedati, kaj je v njej. Tudi drugi niso vedeli. Babica je menila, da skriva kakšne knjige, mama je mislila, da ima v njej nože in les, iz katerega mi je izrezoval figurice. Moj očka pa je rekel, da skriva princeso, ki jo je hudobna čarovnica spremenila v kamen. Ko sem vprašala dedka, kdo ima prav, mi je smeje odvrnil, da je v njej izgubljeni zaklad, ki bo mogoče komu še kdaj koristil.

V domišljiji sem si predstavljala steklene, srebrne in zlate igračke, čudovite princeskine obleke in izgubljene gusarske zaklade.

Še preden so zgradili našo hišo, so dedek, babica pa tudi moja mama, živeli v čisto pravem gradu. Dedek je skrbel za konje barona Codellija, babica pa je bila grajska gospodinja. Mama se je vozila v baronovem avtu in se igrala s pravimi princeskami. Od njih je dobila lepe obleke in igračke, ko so se jih te naveličale. Pripovedovala mi je, kako so se skrivale po temnih grajskih kletih in si pripovedovale strašljive zgodbe. Tudi sama sem se rada igrala v parku pred gradom in lezla v votlo drevo, tako kot moja mama, ko je bila otrok. V grad pa nisem več mogla, ker so tam živeli drugi ljudje. Zanimalo me je, kje so baron in princeske. Mama mi je povedala, da so med vojno morali oditi in zapustiti grad.

Bila sem prepričana, da dedek čuva v skrinji njihove zaklade in da jih bodo prišli nekoč iskat. Kadar ga ni bilo doma, sem pogosto šla v klet in poskušala odpreti skrinjo, a je bil pokrov pretežak. Še premakniti ga nisem mogla.

Sedaj smo torej stale pred to skrivnostno skrinjo babica, mama in jaz. Cepetala sem od nestrpnosti in komaj čakala, da jo odpreta. Pa je nista mogli. Bila je zaklenjena. Iskale smo ključ, a ga nismo našle. Morale smo počakati, da bo prišel iz službe očka.

Skrinja je ostala zaprta še tri dni, dokler je ni očka odprl na silo. Vsi smo bili radovedni, kaj bo v njej. Ne spominjam se, a mislim, da smo stali z odprtimi usti, ko je očka dvignil pokrov. Skrinja je bila do vrha napolnjena z otroškimi čevlji vseh velikosti, oblik in barv. Bili so stari, ponošeni in večinoma brez para. Vsi trije so se začeli smejati, jaz pa sem zajokala. Sanje o zakladu so izpuhtele.

Pravijo mi Levi, mojemu bratu dvojčku pa Desni. V naši hiši živijo še Mojca, Marko, Lara, Ela in Blef.

Mogoče je Mojca najina mama. Nisem čisto prepričan, a Lara in Ela jo tako kličeta. Blef je pes, to vem. Ko je bil mlad, sva se ga z Desnim zelo bala. Zaradi naju je bil tudi tepen. Desnega je ugriznil in še sedaj se mu na koži pozna odtis njegovih zob. Marko ni preveč prijazen. Kadar sta šla z Mojco na plesni tečaj, naju je večkrat pohodil in Mojca se je jezila nanj. Tudi doma naju večkrat brčne v kot. Mojca pa je zelo skrbna. Včasih naju je vzela povsod s seboj. Ko sva se z njo vrnila domov, naju je vedno obrisala in namazala s kremo, da se ne bi izsušila. Najina koža se je vedno svetila.

Z Mojco sva videla veliko sveta. V Stockholmu imajo zelo lepe in čiste pločnike, v Parizu pa so obupni. Umazani so in na njih je prevelika gneča, na podplat pa se ti lepijo žvečilni gumiji. Najini vrstniki naju niso niti pogledali, kaj šele, da bi spregovorili z nama. Tlakovanih trgov ne marava, pa tudi sprehajalne poti po parkih nama niso preveč všeč. Pesek naju zoprnو zbada. Najraje imava mehke preproge. Na parketu nama drsi, na kamnu in ploščicah pa zebe.

Sva tudi izobražena. Veliko veva o prehranskih terapijah in hrani nasploh, čeprav nisva čisto prepričana, kaj je to. Midva sva čisto zadovoljna z najino črno kremo. Nahrani naju in še svetiva se lepo. Bojiva se shujševalnih kur, čeprav veva, da nimajo nič skupnega s tistimi pernatimi. Te sva spoznala na nekem dvorišču. Neumna vreščeča bitja ustvarjajo smrdečo kremo in jo puščajo kar na tleh. Zelo sva zaudarjala in Mojca si je zatiskala nos, ko naju je čistila. Upava, da shujševalne kure ne bo preizkušala na nama, saj pravi, da sva že sedaj zelo udobna. Po shujševalni kuri pa bi se nama utegnila skrčiti jezika.

Zadnje čase naju je začela zanemarjati. Še v službo naju več ne vzame. Z njo hodiva le še na rekreacijo. Njej je to zelo všeč, nama pa ne. Lazimo po travi, zemlji, pesku in skalah. Nabira vse vrste rastlin in z nama brca v kamenje, da sva vsa obtolčena. Najhuje nama je bilo, ko je nabirala čemaž. Plazili smo se navzdol po strmем bregu in ko nama je spodrsnilo, smo vsi skupaj pristali v blatnem potoku. Takrat se je na naju prvič razjezila. Kot da bi

bila midva hotela v tiste rovte. Doma naju je pustila v kleti, še obrisala naju ni. Na naju se je spomnila šele po kakem tednu, ko sva pošteno zaudarjala in zasmradila vso klet. Spet je bila z nama prijazna. Umila naju je in namazala in slišala sva jo reči, da bova še za nekaj časa dobra. Bojiva pa se, da kakšne lepe preproge ali vsaj parketa ne bova več videla.

Včeraj je ob naju postavila škatlo. Mislila sva, da je za naju. Potem pa je iz nje potegnila dva važiča, ki sta nama takoj pokazala jezik. Z njima je hodila po veži, nama pa se je ježila koža, ko sva gledala nastopača. Potem je rekla: »Ampak tako udobna kot prejšnja pa nista. Žal ima vsaka reč svoj rok trajanja.«

Sedaj čakava, da izveva, kaj to pomeni. Mislim, da že vem, a se bojim povedati Desnemu, ki je staknil grdo rano na podplatu in ves čas dremlje. Postal je depresiven. Nazadnje, ko sva govorila, je grozil, da se bo obesil na vezalko. Ni me strah, ker ima prekratko. Strah pa me je črne vreče, ki jo nese Mojca.

Joj, kako je tu temno ...

Položila jih je ob vzglavnik in vdihnila njun vonj. Vonj po novem, po usnju. Res so bili krasni, čisto beli. Tudi rob podplata je bil bel, prav tak, kot ji je bil všeč. Vsak čevelj kot samostojna zaključena enota, ki se spoji z nogo. Take je iskala in si jih želela. Pot do njih je bila naporna in dolga. Ni bilo veliko trgovin, kjer bi jih prodajali. Prehoditi je morala velik del mesta. Našla jih je v majhni prodajalni. Vznemirjena je pomerjala različne številke in končno je imela na nogah par, ki je bil kot ulit za njena stopala. Da je dobila čevlje v veliki številki za žensko, ki so bili videti lepi, nežni in res ženstveni, in to superge, je bila res sreča. Pri blagajni je ponosno potegnila denarnico iz žepa in jih plačala. Niso bile poceni, dolgo je varčevala zanje. Večkrat je za ta denar želela kupiti knjigo v bližnji knjigarni. Tudi čudovite barvice so bile močna skušnjava. Ne, ni popustila tem željam. Še pet litrov borovnic je nabrala in jih prodala. Potem pa je imela dovolj za superge. Sedaj jih končno imam, je razmišljala, pokazala jih bom stricu, ko pride k njim. Do takrat jih ne bo obula, naj ostanejo čisto beli, je sklenila. Ko je prišel stric na obisk, jih je prvič obula in mu jih pokazala. Še vedno sliši njegov komentar in smeh: »Ja, kaj pa je to? Okrog vogala prihaja bela velika superga, potem pa dolgo nič, nato pa moja nečakinja, ki se je skoraj ne opazi.« Nato je še dodal: »Boš res nosila te ogromne čevlje?«

Bose nogice

Spregovorila si kmalu. Ni ti bilo do čebljanja. Oblikovala si svoje drobne ustnice in izrekla besedo. Jasno in razločno. Poslušala si se, jo ponovila in se zasmejala. Ni bilo dolgo in si jih sestavljala. Včasih sem pomislila, da morda zato, ker sva bili veliko sami. Kot bi čutila, da sem osamljena. Takrat sva živeli v tujini. Ob koncih tedna je bil z nama tvoj očka. Z njim si govorila v drugačnem jeziku, ki je bil enako tvoj, kot je bil tvoj jezik tudi moj. Včasih se nama je zdelo, da razumeš tudi tretjega, v katerem sva se pogovarjala midva. Sploh se je dozdevalo, da razumeš več, kot bi si nekdo za tako mlado bitje mislil.

A shoditi se ti ni mudilo. Kupila sva ti že prve čeveljčke. Skrbno sva jih izbrala. Toda tebi ni bilo mar zanje. Kar kobacala bi se. Bosa ali v nogavičkah. Neverjetno hitra si bila. Po vseh štirih si mi sledila po stanovanju. Včasih sem si očitala, da te ne učim hoje. Tudi skrbelo me je. Zdravnik me je prestrašil, že ko sem te v sebi nosila. Češ da jaz nisem za otroke, da utegne s teboj biti kaj narobe. Nekoč, ko si čepela pred mizo, za katero sem sedela, sem se pošalila: »Pa ja ne boš klečala, človek ne sme poklekniti.« Dvignila sem te na stopala. Ni ti bilo do tega. Nisi se želela voditi. In meni je bilo kar prav. V prvem letu tvojega življenja sem bila tako utrujena. Kot bi tudi to razumela. Ti edina.

Silovito je deževalo, ko smo se čez poletje vračali v Slovenijo. Vožnja je bila dolga in naporna, šele proti jutru se je zjasnilo. Nesla sem te v hišo. Vznemirjeno si gledala naokoli. »Tu sem te zibala,« sem ti rekla, »pa ne, da se spomniš?« Položila sem te na tla, da bi odprla vrata na vrt. Skobacala si se prek praga in naprej. Stopila sem za teboj. Zemlja je bila še vlažna. Še predno sem te ujela, si se postavila na nogi. Postala si, kot bi hotela zajeti poševne žarke sonca, ki so začeli prodirati skozi češnjevo krošnjo, in shodila. Čvrsto in odločno.

jutranja rosa
v mehkem mahu odtis
otroških stopinj

Felicita Medved

Mali oglas / velika priložnost

Podarim poročne čevlje št. 37, znamke Harmonija. Nikoli uporabljeni, kaj šele nošeni. Vzel je drugo za coklo. Barva: šampanjec.

Počuti se kot doma

Počuti se kot doma, je rekel in prižgal luč. Medla svetloba je osvetlila ozek hodnik. Obstala je pri vratih, da bi se ji oči privadile na svetlobo. Medtem je že odpiral vratca nizke omare za čevlje. Malce se je sklonil. Na vrhu njegove glave se je zasvetlikala okrogla plešavost, ki je prej ni opazila. Dvignil je pogled izza vrat in z njim zdrsel po njenih nogah navzdol vse do stopal. Spet se je rahlo sklonil in se zagledal v notranjost omare. Zdelo se je, da okleva. Nato je s hitrim gibom na tla postavil stare zguljene natikače in jo vprašujoče pogledal.

Zazrla se je v copate. Morali so pripadati njegovi ženi. Blago je bilo tako razcefrano, da je le še obrobljalo leseno peto. Ena stran je bila bolj obrabljena, kakor da bi hodila nagnjena nekoliko navzven, proti svetu, in manj proti svojemu središču. Nekateri ljudje hodijo dokaj enakomerno, vendar jih ni veliko. Večina nas podrsava, vsakdo na svoj čuden način, ne da bi bili na to posebej pozorni. Prednji del natikačev je bil razpotegnjen. Morala je imeti precej velika stopala, celo mezinca sta pustila nabrekli. Na notranji stani sta bili izboklini še izrazitejši. Kot da bi nakazovali na napade protina ali na ukrivljene in deformirane nožne palce. Morda so ji bili copati stalnejši tovariš kot on, je pomislila. Kot bi več časa preživela z njimi kot s svojim možem.

Poskušala se je spomniti njene podobe. Enkrat samkrat jo je srečala. Kakšnih dvajset let je bilo od tega. Ja, se je spomnila, kmalu pred tem srečanjem je diplomirala. Bil je vroč soparen dan. Stali sta pod arkado pred sodiščem. A vi veste, je bila vzvišena, kaj je moj mož? Ne da bi počakala na odgovor, se je pohvalila z njegovim položajem. Hči imava, je še dodala, imate tudi vi kaj otrok? Pazite, jo je posvarila, možje se zelo navežejo na hčerke. Obšel jo je enako neprijeten občutek kakor takrat, ko sta stali pod obokom. Vendar si njene podobe ni mogla priklicati v spomin. Vsekakor pa se ji ni zdela ženska, ki bi uživala v tem, da bi po jutranji rosi hodila bosa.

Začutila je, da jo on pozorno opazuje. Še več, v očeh mu je videla, da ga njena zadrega zabava. Njemu ni bilo prav nič nerodno. Spet je pogledal navzdol proti njenim nogam. Čakal je, da se bo sezula. Na sebi je imela nove škornje z visoko peto in morala bi se skloniti, da bi odpela zadrgo. Spreletela

jo je misel, da bi lahko bila bosa. Že se je rahlo nagnila, a si je premislila. Zravnala se je in se nasmehnila. V visokih petah se bo počutila bolj doma.

Felicita Medved

Vezalka

Obuti za življenje

Sezuti v radostih dvojine

Bosi v joku rojstva

& neizbežnosti smrti

Bil je maj tistega leta, ko sem cele tedne delala ne terenu. Od jutra do teme med njivami in komarji, po večerji še uro ali dve ob preračunavanju in urejanju podatkov. V noči s petka na soboto sem se vrnila domov.

Ta sobota je bila zame pomemben dan. Dan, ko se je poročila moja najboljša prijateljica in jaz naj bi bila njena priča. Vloga, ki je pravzaprav nisem poznala. Vedela pa sem, da se moram lepo obleči in urediti. Pred časom sem v trgovini Vezenina kupila obleko v krem barvi, primerno za posebne priložnosti. Barva mi običajno ne bi pristajala, ker pa sem že od zgodnje pomladi zaradi dela na prostem zagorela, se mi je kar lepo podala. Potrebovala sem le še čevlje.

Nakup čevljev za nekoga s tako majhnimi stopali je problem. Časa sem imela zelo malo. Z bolhco sva v sončnem jutru odhiteli proti mestu. V centru sem našla pol parkirnega prostora, kolikor je bilo za bolhačko dovolj. Najbližja trgovina je bil Supermarket, ki sem ga vedno rada obiskovala. Med policami si lahko našel kvalitetna oblačila po dostopnih cenah. Čevljev niso imeli veliko. Mojo pozornost so takoj pritegnili sandali s srednje visoko peto v krem barvi. Prav take sem si želela. Oblika, kot bi jo naročila pri čevljarju, če bi si ga privoščila, cena zmerna. Če bi imeli še številko petintrideset, bi bilo že skoraj neverjetno. A prodajalka jih je našla!

Proti domu sem se vračala srečna. Ostalo je še dovolj časa, da se stuširam in pripravim na ključni dogodek dneva. Peljala sem mimo mestnega avtobusa, ko je ta nenadoma zavil s postaje in mi zaprl pot. Umaknila sem se v levo na nasprotni pas. Kakšna sreča, da je bil prazen. Ko je avtobus že mirno odpeljal, sem se ustavila ob robu ceste. Noge so se mi tresle od strahu.

Priča je torej preživela in poroka je potekala po pripravljenem protokolu. Sandali so se odlično izkazali. Nevesta je morala čevlje po uradnem delu zamenjati za udobnejše, meni jih ni bilo treba, preplesanemu večeru navkljub. Očistila in shranila sem jih. Sledili so spet tedni v terenskih čevljih. Šele dobra dva meseca kasneje sem jih znova obula. Tokrat za svojo poroko. K dolgi vijolično modri obleki so lepo pristajali, ujemali so se z barvo torbice, traku v mojih laseh in k ženinovi obleki. Torej spet idealni. Najina

poroka je bila skromnejša in zvečer sva že pripravila kovčke za odhod na morje.

Stoenka je bila prepolna, ko sva vanjo natovorila šotor in vso pripadajočo opremo za kampiranje. Šotor, stoli in miza v prtljažniku, obleka, brisače, blazine, posoda in še kaj na zadnjem sedežu, čevlji pod sedežem. Le kako lahko Poljaki pripeljejo v kamp vso družino in še šotor v bolhci? Po celodnevnem potovanju sva prispela v kamp Čikat na Malem Lošinju in postavila šotor. Vreme nama je bilo naklonjeno, medeni teden lagoden in prijeten. Konec tedna sem le pregovorila novopečenega soproga, da se odpraviva na ples. Najbrž je verjel, da mu po poroki ne bo nikoli več treba plesati. Oblekla sem dolgo poletno obleko z bolerom, ki sem jo sama sešila. Kar dobro je prenesla potovanje. Zataknilo se je pri obutvi. Pod sedežem sem našla samo en sandal. Preiskala sva vse, a brez uspeha. Moj idealni sandal je ostal brez para. Ples je odpadel. Tudi upanje, da je izgubljenček ostal doma, se je izkazalo za jalovo.

Tako so moji lepi sandalčki ostali samo poročni, jaz pa sem spet izgubljala dneve in kilometre v iskanju primerne obutve številka petintrideset.

Na sprehodu sem srečala gospoda v pravem pomenu te besede. Urejenega, v zlikanih hlačah.

S simpatijo sva si zrla v oči. A ko sem si ga v celoti ogledala, sem nehote opazila njegov čevlji. Ob strani je bil počen. S pogledom mi je dal vedeti, da ve zanj.

Postalo mi je nerodno, ker je opazil moj pogled. Povabil me je, da bi skupaj nadaljevala pot. Med sprehodom mi je zaupal, da so za njim že boljši časi, vendar ga je življenje pripeljalo do dna.

V študentskih časih je spoznal svojo veliko ljubezen, a jo je zaradi neozdravljive bolezni izgubil. Takrat je nehal je skrbeti zase. Vse njegove želje, hrepenenja, pričakovanja so ostala neizpolnjena. Spraševal se je, kaj mu pomeni, da je postal doktor znanosti, ko pa ga je življenje v resnici opeharilo za najpomembnejše.

Po nekajletnem službovanju na svojem področju je spoznal prijetno, a zelo ambiciozno sodelavko, s katero sta vzpostavila poslovno in kasneje tudi partnersko razmerje. A nikoli ni mogel pozabiti svoje velike ljubezni. Kasneje, ko se je družina povečala za hčerko in sina, mu tudi ljubezen do njiju ni mogla nadomestiti mladostne študentske ljubezni.

Gospa je dobila poslovno ponudbo iz Amerike. Kljub pubertetni dobi otrok se je odločila, da bo šla svojim ambicijam naproti, sprejela je mamljivo ponudbo. Z otrokoma je odšla in zdaj so vsi trije v Ameriki, kjer sta otroka doštudirala. Gospod pa tega koraka ni zmogel.

Tako mi je pripovedoval, hvaležen za mojo pozornost. In nadaljevala sva sprehod vsak s svojimi mislimi, v tišini.

Vsi se trudimo po najboljših močeh, vendar tudi doktorati ne zapolnijo razpoke v čevlju.

Bilo me je sram

Črni čevlji starejšega brata. Imeli so zaobljeno konico, dva para luknjic za vezalke in trde usnjene podplate. Ata jim je na pete in konice zabil majhne podkvice, da bi podplat čim dlje zdržal. Brat je bil ponosen nanje, nosil jih je le ob nedeljah, nikoli za v šolo.

A kaj, ko jih je kmalu prerasel in mama jih je dala meni. Jokala sem, mama pa me je prepričevala, kako so še lepi, za v šolo so pa sploh še dobri. Morala sem ubogati, sicer ne bi mogla nikamor, saj sem tudi jaz prerasla svoje. Le zakaj nisem jaz starejša in bi on moral za mano nositi dekliške čevlje, sem razmišljala.

V šolo nisem več hodila s prijateljicami, od doma sem šla prej ali pa zadnjo minuto, samo da me nobena ne bi videla. V šoli so bili na dekliški polici zloženi beli, rjavi, rdeči čevljički. Tudi kakšni črni so bili vmes, ampak ti so bili lepi, ženski. Svoje sem skrila za vse druge in hitro obula copate. Ves pouk me je skrbelo, kako se bom izmuznila domov. »A si se zmotila in obula bratove čevlje?« me je nekega dne zbodla sošolka, ostale so se režale. Še dobro, da takrat fantje deklet niso gledali v stopala, raje malo višje.

Celo jesen sem jih nosila, nato je zapadel sneg in obula sem bratove gumijaste škornje Borovo - in bila srečna. Take so nosile tudi punce, drugačnih ni bilo. Spomladi pa bratovih čevljev nisem mogla več obuti. Mama mi skoraj ni verjela, tlačila je moja stopala vanje in obupala. »Prehitro rasteš, punca,« je dejala.

Naslednjih čevljev, bratu premajhnih, mi ni bilo treba več nositi, njegovo stopalo je za več števil preraslo mojega. Z mamo sva šli v Ljubljano po čisto moje čevlje. Bratove pa je dobil bratranec.

Miklavževi čevlji

Miklavžev večer je bil in zato je Cilka vso noč slabo spala. Poleg nje je ležalo poleno, zavito v staro krpico, na enem koncu so bile narisane oči in usta. To je bila njena punčka. Želela si je pravo in upala je, da jo bo prinesel Miklavž. Še bolj pa si je želela nove čevlje. Stari so imeli luknje, nosili sta jih že starejši sestri. Miklavž vse vidi in ve, kakšne čevlje nosi, in se je bo usmilit. Pravo punčko pa ji lahko prinese drugo leto, saj se je te iz polena navadila in jo ima rada.

Zjutraj je še pred brati in sestrama stekla pogledat svoj pehar. Poleg suhih hrušk in nekaj orehov so stali čevlji. Prvi hip je pomislila ... Nato jih je obrnila in videla, da podplati nimajo več lukenj. Miklavž je popravil, potempljal njene stare čevlje. Tudi nobene punčke ni bilo. K sebi je stisnila svojo punčko iz polena. Miklavža ni več marala.

Našla ga je

Večkrat se je spomnila prvega. V prvem razredu sta se našla. Bil je rdečkast, bolj okrogel in imel je svetlečo gladko kožo. Precej manjši je bil od nje. Z njim je rada hodila. Ob nedeljah je šel z njo v cerkev in ves čas ga je pogledovala. Včasih ga je pobožala, mu rekla, da je lep in da ga ima rada. On pa je navzgor zrl vanjo in kar molčal.

Neke nedelje ga ni bilo nikjer več. Spraševala je mamo, če ga je kaj videla, ona pa je le rekla, da je vsega enkrat konec, da naj ne žaluje za njim, bo že dobila drugega.

Kasneje jih je res kar nekaj zamenjala, saj je imel vsak kakšno napako. Eden je bil preveč črn, visoko se je nosil in tega ni marala. Mami je bil pa strašno všeč. Morda je šla z njim kdaj naskrivaj celo ven. Nekaj mesecev je hodila z nekim, ki je bil vedno malo umazan, ampak simpatičen. Spet drugi je bil z njo vedno le v dežju, aprila se je navezala nanj, toda ob majskem soncu jo je zapustil.

Nato je mislila, da je le našla pravega, takega za dolgo, če ne celo za vedno. Ravno prav je bil velik, temen, italijanski tip, lep kot za v izložbo, in zanj je bilo pomembno tudi to, da nobena ni imela takega. Le kje ga je dobila? Ves čas sta tičala skupaj in tudi stiskal jo je ravno na pravih mestih. Še ponoči je ležal ob njej, mama ni imela nič proti, samo posmehovala se ji je.

Toda njegova črnina je sivala, sčasoma se je razlezel, nič več je ni stiskal na pravih mestih, njegova koža je postala nagrbančena. Ves ohlapen je hodil z njo. Bilo jo je sram in odločila se je, da bo čez poletje še z njim, saj ju na morju nihče ne pozna. Jeseni pa ga bo zapustila.

V mestu je dobra izbira. Poiskala si bo drugega. Nov par čevljev.

Svet pripada vsem

Mesec dni po tem, ko je Mojster Šiva Mahariši ob Gradaščici odprl svoj Center za meditacijo in jogo, so s polic v preddverju začeli izginevati čevlji, ki so jih tam puščale njegove učenke. Prva žrtev je bila mlada ženska, ki je jogo razumela kot pomirjanje duha, zato je izguba balerink ni spravila s tira, ampak nasprotno, odobrovoljila jo je. Zgodba, ki jo bo zvečer povedala gostom, kako jo je Mojster v svojem naročju boso nesel do avtomobila, bo deloma laž, v osnovi pa vendarle resnica. Ko bo opisovala pripetljaj, bo dodala še kakšno prepričljivo podrobnost, Mojstrove dolge lase, ki so jo ščegetali po licu, vonj po indijskem kadilu, kako so mu žarele temne oči, njegove tople prste med svojimi rebri; za take reči je bila dobra.

»Prepričana sem, da sem jih pustila tule,« je z blagim nasmehom na obrazu rekla kolegici, »ampak očitno sem se zmotila.«

»Glej, glej, saj tudi mojih mokasink ni,« ji je ta odgovorila, zadovoljna, da se nekaj dogaja tudi njej. Tako vpliva joga na telo in duha. Sedli sta na stopnišče, da bi počakali na Mojstra. »Ta pa ne bo več dolgo, samo še enkrat naj nekdo zaloputne z vrati, pa bo padel,« je rekla ženska, ki bo zvečer gostila družbo, in pokazala na kos papirja na vratih vadbice, na katerem je z veliki črkami pisalo Svet pripada vsem, lepilni trak pa ga je držal pripetega samo še na eni strani. Svet je z vsakim nihajem vrat zaplahutal, kot da jemlje zalet.

Mojster, čigar pravo ime je bilo Gašper Brajdič, je bil čistokrven Slovenec z osivelimi lasmi, visoko na temenu spetimi v figo, in napetim zategnjenim videzom. V Šivo Maharišija se je preimenoval iz poslovnih razlogov. »Najbrž so si mulci privoščili malo zabave in se bodo čevlji jutri spet pojavili«. Besede je izrekel neveselo, kot da dvomi o njihovi resničnosti, s pogledom pa se je zaskrbljeno sprehodil po stopnišču navzgor. V zgornjem nadstropju je bilo 'socialno' stanovanje, v katerega so sodišča in centri za socialno delo začasno nameščali brezdomno mladino. Njihova soseščina mu je vzbujala nelagodje, ki ga kot Mojster ni smel pokazati. Bosonogima ženskama je ponudil ingverjev napitek, medtem ko sta čakali, da jima bodo njuni domači prinesli drugo obutev.

Čez tri dni je izginil par športnih copat. Njihova lastnica, mlada

odvetniška pripravnica iz začetne skupine, ki še ni ponotranjila čustvenega stanja prijaznosti in sočutja, je zagrozila, da bo strošek nakupa novih adidask pobotala s tečajnino. Ko so naslednji teden izginili čevlji, tokrat ženski sandali, je Mojster dovolil, da tečajnice obutev vzamejo s seboj v dvorano za vadbo, toda zaradi slabega zraka so to rešitev morali opustiti. Preddverja ni bilo mogoče zakleniti, saj je bilo skozenj speljano stopnišče, ki je vodilo navzgor v višje etaže, tako da so čevlji še kar naprej izginevali.

Zagonetne kraje bi bilo najlažje pripisati otrokom ali tujcem, vendar je Gašper slutil, da ni tako enostavno, da za vse, kar se zgodi, obstajajo vzroki in posledice. Vesolje vedno vrne udarec. Pred leti sta z žensko, s katero je nekaj časa živel, najela kiosk v Šiški in v njem pekla pomfrit. Krompir, ki je bil tretiran s prepovedanimi pesticidi, sta kupila po zanemarljivi ceni, za merico pa iztržila več desetkratno vrednost. Morda je tistega večera res preveč pil in ni zaprl ventila na jeklenki, ampak prisegel bi, da so bile krive z oljem prepojene kuhinjske krpe, ne pijača. Kar se je zgodilo potem, se je v njegovem spominu razblinilo, kot megla ali nevidno črnilo ali topeči se himalajski sneg. Krompirjev posel je prinesel tolikšen dobiček, da sta si z gospo lahko privoščila dolgo potovanje v Azijo. Ženska se mu je v Turčiji izgubila – njeno izginotje ni bilo tako skrivnostno kot izmaknjeni čevlji, razloga za razhod ni skrivala, celo predstavila mu ga je –, sam pa je potem nadaljeval potovanje v Indijo, kjer je ostal do naslednje monsunske sezone. Indija je bila čisto drug svet. Kaotičen, opojen, nor, čudovit, umazan, zastrašujoč, neobvladljiv in fantastičen. Dovolj dolgo je bil tam, da bi lahko pozabil na šišenski pripetljaj, če se mu ne bi ta besedna zveza, nesreča in ženska, vžgala v lice.

Nekatere tečajnice so se spraševale, kako si je lahko človek s takšnimi brazgotinami na obrazu izbral poklic učitelja joge. Harmonijo trojstva telesa, uma in duha so si predstavljale drugače, bolj povezano s pojmi estetike, ki človekovo dušo ozdravijo karmičnih dolgov, a sčasoma, ko so sprejele jogo kot obliko rekreacije, pri kateri ni odrekanja, bolečin in poškodb, so se navadile tudi Mojstrovega obraza in vedenja. Njegova grdota se jim je zdela celo vznemirljiva, kot nekakšno simbolično maharadževo ogrinjalo. Tiste, ki so po končani vadbi odhajale v Čokoladnico na kavo, so vedno znova ugibale, kaj se mu je pripetilo v Indiji: morda se je znašel v šaolinskem obračunu, doživel udar strele v monsunskem neurju, napad bengalskega tigra ali je reševal svečenice iz požara v templju, kdo ve, toda glede čevljev so si bile enotne. Mojster naj zadevo uredi, kakor ve in zna.

Nekaj časa je trajalo, preden je odkril, da njegove učenke pravzaprav uživajo v njegovi nezmožnosti, da bi preprečil krajo čevljev. Naslajale so se ob njegovih stisnjenih ustnicah, spravljale so jih v dobro voljo, Gašperja pa je jezilo. Nazadnje se je, čeprav nerad, vendarle odpravil na policijo.

»Je to šala?« ga je vprašala dežurna policistka.

»Bojim se, da ne. Izginilo je že toliko čevljev, da so se ljudje začeli izpisovati.«

»Saj niste resni. Kdo pri zdravi pameti pa bi kradel ponošeno obutev? Razen če imate sovražnike, ki hočejo škodovati vašemu poslu. Kako, pravite, da se imenuje vaša, hm, indijska firma?«

»Center Šive Maharišija za meditacijo in jogo,« je odgovoril Gašper prizadeto. Mar je policistka omalovaževala njegovo težavo? Malo je pomolčal in nato nadaljeval: »Mislim, da gre za akcijo, uperjeno zoper tujce. Nekoga je zmotilo ime našega vadbenega centra. Mogoče je bral v mojem prospektu, da je joga vzhodnjaški filozofski sistem, drugačen pogled na svet, kot so ga vajeni v evropski krščanski tradiciji ...«

»To pa je resna zadeva, gospod Mahariši. Če prijavljate ksenofobne izpade, se moramo v policiji lotiti zadeve nemudoma in z vso preudarnostjo.«

Policistka je poklicala komandirja in za Gašperja poti nazaj v varno anonimnost ni bilo več. Čez nekaj dni so o širjenju nestrpnosti v glavnem mestu poročali vsi pomembni mediji. V svojih komentarjih so ostro obsodili »krivolov na čevlje«, katerega cilj je domnevno »očiščenje« Eipprove ulice pakistanskih indoktrinatorjev. Policija, so navajali, ne bo trpela poskusov izključevanja na podlagi barve kože, sovražnih kraj, uperjenih zoper drugače misleče, ki iščejo pot iz živega peska potrošniške družbe, zagovarjajo doseganje nirvane brez opojnih substanc in tako dalje in tako dalje. Nacionalna televizija je na ulice poslala reporterja, da bi za mnenje zaprosil še »navadne« državljane.

»Nič ne vem o teh zadevah. Sem mela hišo v Šiški, pa mi jo je skuru en klinc, k' ni bil tujc, je bil kar Slovenc, zdej pa še svojga jogija nimam,« je rekla brezzoba starka, ki je čepela pred vhodom v kuhinjo Društva prostovoljcev Boltežarjeve zveze, in pljunila na pločnik. »Ne bi blo prov, če bi zarad ta črnih zaprl vinotoč, to že lahko rečem,« je še pristavila.

Kamera se je sprehodila po njenih štenastih laseh, ki so viseli izpod oguljene kape s šiltom, na kateri je pisalo Moskisvet.com, preskočila na trgovski voziček, do vrha naložen s kramo v belih plastičnih vrečkah, in ko se

je končno ustavila na okroglem reporterjevem obrazu, je Gašper Brajdič ugasnil televizijo. V njegovi samoustvarjeni utrdbi zbranosti in modrosti je začel tleti nemir. Spet je nekaj zakuhal, čeprav ni imel namena.

Čez mesec dni, ko so iz preddverja izginili salonarji, je policija priprla pakistanskega študenta fizike, ki je stanoval v eni izmed mansardnih sobic na vrhu stavbe, v Center pa so vdrli novinarji.

»Ne, pri nas se ne ukvarjamo s politiko,« je Mojster zagotavljal novinarjem. »Prepričan sem, da napetosti med Indijo in Pakistanom niso povezane s krajami čevljev.« In še: »Res je, da izgineva več ženskih kot moških čevljev, vendar ne bi rekel, da so kraje delo mizoginistov, k nam pač hodijo večinoma ženske. Ne, nikakor ne diskriminiramo moških, kje pa ...«

Ko so novinarji odšli, se je Gašper utrujen in slabe volje odpravil proti domu. Bilo je že pozno, zato je šel po bližnjici skozi podzemlje med Figovcem in Metalko. Ob steni trgovine, v kateri je bilo pred leti čevljarstvo, zdaj pa je na vratih visel napis ZAPRTO, so na tleh na prepognjenih kartonih posedali brezdomci in si podajali steklenico cenenega kitajskega vina. Gašper je nagonsko dvignil svojo športno torbo in jo stisnil k sebi, glavo pa potegnil med ramena. Stopil je hitreje, da bi se čimprej znebil neprijetnega vonja po brlogu in preznojenih odejah, ko je s kotičkom očesa ujel napis na kapi. Ustavil se je. Nekje zunaj je nevidna roka prižgala ulično razsvetljavo, pridušena svetloba je priplavala skozi odprtino nad tekočim stopniščem in se razlila po podzemlju. Srhljivo preosvetljena starka s kapo moškega sveta je delovala kot prikazen. Pred njo so bili v polkrogu razpostavljeni čevlji: par belo-modrih najkic, rdeči salonarji z zvončasto peto, balerinke, mokasini, sandali, adidaske ...

Ženska se je s stisnjenimi rameni in glavo, spuščeno na prsi, rahlo zibala naprej in nazaj, kot da meditira. Ni ga pogledala. Nikoli ni pogledala potencialnega kupca, ampak mu je vedno pustila, da se sam v miru razgleda in odloči. Gašper je stal pred njo, nepremičen, tih, odprt, sprejemajoč. Spreletela ga je vznemirljiva misel, tako očitna in ganljiva, da so ga zaščemele oči. Česa se pravzaprav boji? Kakšna prihodnost je pred njim? Prihodnost je vendar zadaj, za njegovim hrbtom, ne more je videti, razen če se obrne okrog in jo nekako za hip ugleda, a si tega ne želi, saj noče vedeti, kaj se mu kradoma približuje od zadaj. Pred njim, prav pred njegovim obrazom je preteklost, so ljudje in dogodki, ki jih pozna, njegov domači svet. Ne bo se oziral nazaj, gledal bo, kar ima tu zdaj pred seboj.

Pokleknil je pred starkine čevlje in razširil roke kakor v objem.

»Oprostite, povejte mi, prosim, koliko bi stalo, če bi kupil vse?«

Čevlji dedka Mraza

Pri mojih štirih letih smo se preselili v velik, nov stanovanjski blok. To je bil prvi blok, ki so ga zgradili na Otoku, najlepšem, takrat še nepozidanem delu Celja, in takoj je dobil ime Učiteljski blok. Ključne družbenih stanovanj so namreč dobili sami mladi učitelji. Med njimi sta bila tudi moja starša, oba osnovnošolska učitelja. Zame je bilo najlepše to, da so se v blok vselile družine z otroki mojih let, ki smo se večinoma že poznali iz bližnjega vrtca. Za blokom so bili travniki, pred blokom park, v bližini pa gradbišče, torej nam prostora za igro nikoli ni manjkalo. Tudi starši so se med seboj že poznali in jim tem za pogovore o šoli, pouku in učencih nikoli ni zmanjkalo, zato so se veliko družili in se znali tudi izvrstno zabavati. Spominjam se tudi sladkih dobrot, ki so jih pekle mame in jih prinašale na dvorišče. En dan ena, drug dan druga in tako naprej. Tudi košare sadja in doma pripravljene sadne sokove so prinašali, saj zaradi napete igre nismo imeli časa hoditi domov na malico.

V bloku je stanovala petčlanska družina Lužnik, ki jo imam od vseh v najlepšem spominu. Veliko let so povezovali stanovalce, saj sta bila starša, oba učitelja, zelo družabna in vedno pripravljena za šale. Tudi njuni prijetni otroci so bili pobudniki katere od družabnih iger in zato so bili zelo priljubljeni in zaželeni v vsaki družbici.

Spominjam se večerov, ko so se starši skupaj odpravili v gledališče in smo se otroci zbrali v njihovem stanovanju, kjer nam je najstarejša hči pripovedovala pravljice in nas zabavala, dokler se starši niso vrnili. Tanja, kasneje je postala pediatriinja, je bila najstarejši otrok v bloku, zato so ji starši zaupali v varstvo četico majhnih otrok. Ker smo jo imeli zelo radi in ker je znala pripovedovati čudovite pravljice, ji nikoli nismo nagajali.

Nepozabna so bila tudi pustna rajanja in pustne maske. Niso našemili le nas, otrok, tudi starši so se preoblekli in namazali, da jih včasih nismo prepoznali.

Posebna doživetja so bili prihodi dedka Mraza, ki nas je vsako leto obiskal v posebni pritlični sobi. To so odklenili ob posebnih priložnostih in sestankih. V tej sobi smo imeli nekaj dni pred prihajajočim dogodkom vaje. Vsak otrok je moral nastopiti pred dedkom Mrazom in mu pokazati, kaj zna.

Nekateri so peli, drugi deklamirali ali plesali, vsako leto pa so nas naučili še skupinsko igrice. Težko smo pričakovali dan, ko naj bi dedek Mraz prinesel darila, mi pa ga bomo presenetili z nastopi. Vsako leto je prišel točno ob uri. Oblečen je bil v debel krznen plašč, na glavi je nosil belo kučmo, obraz pa so mu krasili veliki brki in dolga brada. Opiral se je na palico, na hrbtu je prinesel velik koš z darili. Ko je odložil koš na tla, smo mu otroci skupaj zapeli pesmico Bela kučma, dolga brada. Zvrstili so se naši nastopi, dedek Mraz nas je pohvalil in nas začel klicati po imenih, mi pa smo žareli. Vse otroke je poznal, saj je vsakemu posebej povedal, kaj je v zadnjem letu dobrega naredil, v čem se mora poboljšati, nato je vsakdo dobil lepo darilo. Dobili smo prav tiste stvari, ki smo si jih najbolj želeli in jih potrebovali, pa še polno sladkarij in sadja je priložil. Čudili smo se, kako lahko o vseh nas ve toliko podrobnosti in vse, kar si želimo. Dolgo smo verjeli, da nas je obiskal pravi dedek Mraz, dokler ni končno ena od Lužnikovih hčera glasno in pred vsemi ugotovila, da ima dedek Mraz prav takšne čevlje kot njen oče, pa tudi govori enako. Takrat je dedek Mraz odložil kučmo – in res se je prikazal prijazni in nasmejani obraz očeta Lužnika. Povedal nam je, da si je sposojal oblačila in opremo v celjskem gledališču, glas pa spremenil, da ga tudi njegova mlajša otroka ne bi prepoznala. Darilo pa so kupili naši starši, in od tu skrivnost, zakaj smo dobivali natanko to, kar smo si želeli in kar smo potrebovali.

Najlepša otroška leta so minila, ko so se Lužnikovi preselili v Ljubljano. V bloku je takrat zamrlo družabno in zabavno življenje, otroci pa smo prehitro odraščali, vse več izvenšolskih dejavnosti je bilo. Glasbena šola, športni treningi in podobno so spraznili igrišča, stanovalci so se menjavali, zgradili so nove stanovanjske bloke – in vse je bilo drugače.

Vzemi naju

»Sita sva tega poležavanja,« se zasliši jezen glas. »Že leta sva tukaj. V kleti, zaprta v škatli. Brez zraka in svetlobe. Neuporabljena, nekoristna.« Ampak nekoč ni bilo tako. Skoraj vsak konec tedna sva šla na ples. Vrtela sva se v družbi prelepih svetlečih moških čevljev. Ča, ča, ča, samba, valček. Plesali smo, se prepletali, spotikali, včasih tudi pohodili drug drugega. »Pardon. Ni bilo nalašč.« Kadar je preskočila iskrica, smo odšli s plesa z lahkotnimi, a nestrpnimi koraki. Potem smo, vsak v svojem kotu, potrpežljivo čakali do jutra.

»Kaj se vendar pritožujeta. Imata vsaj mir. Midva morava ven vsako leto, ne glede na vreme. Hodiva in hodiva, da ne čutiva več podplatov. Potem naju nesejo k čevljarju. Tam naju natikajo na neko čudno železno nogo, tip z brki pa naju pretepa in v naju zabija žeblje. To boli, verjemite.«

»Dajte no, to ni nič. Midva greva ven sredi največjega mraza. V sneg in led. Skoraj vsak dan. Zebe naju do zadrge, brrr.« Iz majhne škatle na koncu police se je zaslišal nežen glasek;

»Nama je vedno vroče Najlepše pa je, ko greva na morje in naju ob robu peščene plaže odvrže z nog. Valovi naju rahlo oblivajo in hladijo. Takrat neskončno uživava.«

»Tudi midva sva tukaj pozabljena. Ni nama jasno, zakaj sva sploh pristala v tej kleti. Obuje naju le nekajkrat na leto in to za smešno lahke pohodne poti. Midva pa hrepeniva po visokih hribih in prepadnih stezah. Bilo bi bolje, če bi ostala v trgovini in počakala na pravo priložnost.«

»Ah, kaj, midva pa sploh še nisva bila zunaj. Vsak dan, ko pride domov, naju natakne ne utrujene noge. Potem hodiva po stanovanju, ko pospravlja in kuha. Pozno zvečer naju končno zbrca z nog, se zlekne na kavč in v trenutku zaspi. Po navadi zadremava tudi midva, dokler pozno ponoči ne gremo v spalnico. Ob postelji spokojno čakava na jutro. Lani si je kupila nove, z velikimi cofki, naju pa pospravila v klet. Za vsak slučaj, je rekla.«

»Psst, ali slišite? Ključ v ključavnici ... Končno, prihaja.« Iz škatel na policah se zaslišijo vzkliki:

»Vzemi naju, prosim.«

»Ne, vzemi naju.«

»Prosim, midva morava na zrak.«

»Hočeva ven!«

V kleti, čez nekaj dni.

»Ste slišali za tragedijo? Tista domišljava rdeča salonarja z vrtoglavo visoko peto sta še istega dne, ko sta odšla od tukaj, pristala v zabojniku za smeti.«

»Oh, groza,« se zaslišijo vzdih in prestrašeni glasovi. Čez čas ti potihnejo in v temnem prostoru zavlada tišina.

Prah na rdečem laku

Njegovo srce je za hip pozabilo na svoj ritem. Prišla je. Očala so se mu zameglila. S tresočo roko je izvlekel skrbno zložen robec in jih obrisal. Ni hotel, da bi mu karkoli skazilo pogled nanjo. Zdaj je poznal odblesk njenih las že v vseh odtenkih dnevne svetlobe. Zjutraj, malo čez šest, ko se je vračala iz nočne izmene, je njen obraz obdajal oranžno rožnat sij. Po jutranji izmeni, po drugi uri popoldne, ji je sonce glavo okrasilo s snopom zrelega žita. Zvečer, po deseti uri, je noč tudi njene lase skrila pod enega od temnih pajčolanov, ki jih je razprostirala čez mesto.

Previdno se je premaknil izza starega benjamina, da bi jo bolje videl. Da je ne bo prestrašil. Brez skrbi. Njene oči so videle le eno: rdeče lakaste salonarje z visoko peto, ki so stali v sredini izložbe. Ogledoval si jo je kot že ničkolikokrat doslej. Suhljato telesce z upognjenimi rameni je izdajalo njeno starost: kakih petnajst, šestnajst let. Oči pa so bile mnogo starejše. Videle so revščino in žalost, izgubo bližnjega – bratca ali sestrice, morda matere ali očeta. Kako rad bi šel s prsti nežno čez te oči in iz njih izbrisal vso bolečino. Da bi ostalo le hrepenenje, ki je posegalo proti rdečim salonarjem in jih ovijalo s kopreno neutolažljive želje.

Spominjal se je časov, ko so se dnevi nizali v pisano ogrlico. Njegov oče se je upokojil in mu prepustil edino prodajalno čevljev v mestecu. Stala je na robu imenitne soseske. V mladostnem zanosu je sklenil, da bo malo mesto seznanil z italijansko kvaliteto. Ko je nabavljal novo kolekcijo, se je zagledal v češnjevo rdeče lakaste salonarje. Kupil jih je za svojo zaročenko, za poročno darilo. Še vedno je po galerijah njegovih spominov odmeval njen smeh. Mesec dni pred poroko je razdrla njuno zvezo in odšla študirat v veliko mesto.

Kmalu po njenem odhodu je zamrla tudi soseska. V bližini so zgradili tovarno ribjih konzerv. Premožne družine so pod ceno prodale svoje hiše in se odselile v druga mesta. Pred izložbo so se tu in tam nabirala le še zijala. Zakaj ni odšel tudi sam? Ni vedel. Že dolgo ni zamenjal čevljev v izložbi. Čemu le? Nihče jih ni kupoval. Samo zaradi nje, deklice, ki je vsak dan postavala pred izložbo, je znova začel brisati prah z rdečih salonarjev.

Tistega večera je bil še posebno nemiren. Tipajoča zamisel se je

vrtinčila skozi njegovo notranjost in se končno oblikovala. S tresočo roko je vzel rdeče salonarje iz izložbe. Deklica se je zdrznila. Da ne bo zbežala? Odprl je vrata prodajalne in ji jih ponudil.

»Nobena deklica si ne zasluži teh salonarjev bolj kot ti. Vzemi jih,« je rekel z glasom, skrhanim od nerabe.

Dekličine oči so potemnele kot morje pred nevihto. Z odprtimi usti je hlatala za zrakom, potem pa izbruhnila: »Gnusoba stara.« Sunkovito se je obrnila, zaneslo jo je, skoraj bi padla, potem pa je le ulovila ravnotežje in med glasnim hlipanjem stekla proč.

Starec je stal na vratih. Salonarji so mu padli iz rok. Krčevito se je oklepal okvirja. Tresoča kolena so grozila, da ga bodo izdala. Končno je zbral moč, da je zaprl vrata, postavil salonarje nazaj v izložbo in si z robcem obrisal mokra očala in lica.

Dnevi so kapljali in se zbirali v samotne luže. Starec je vsak dan ob koncu izmene čakal, da se bo deklica vrnila. Ni je bilo. Rdeči salonarji so samevali. Nič več ni z njih brisal prahu.

Tistega popoldneva je na svojem vsakodnevnem obhodu prodajalne zaslišal ropot pred hišo. Neznano dekle je prislonilo kolo k zidu in stopilo pred izložbo. S pogledom se je zadržala na rdečih salonarjih. Dvignila je obrvi. Tedaj je opazila starčka. Njen obraz je zažarel v nasmehu. Pomahala mu je, pokazala na salonarje in naredila kretnjo, ki je izražala: krasni so. Starec je začutil, da se tudi njegov obraz nabira v že zdavnaj pozabljeni smehljaj. Dekle je znova zajahalo kolo in mu pomahalo v pozdrav. Starec je še nekaj časa gledal za njo. Nato je z drsajočim korakom šel do omare, iz predala vzel krpo in z rdečih salonarjev skrbno obrisal prah.

Preveliki in premajhni

To sta zgodbi o dveh parih čevljev in o dveh dekletih, mami in hčeri. Prvi čevlji so bili mamini, drugi so si lastili hčer. Prva zgodba se je končala s hvaležnostjo, druga z globokim izdihom olajšanja.

Vedno sem trdila, da se ne bom poročila v beli obleki. Jaz že ne. To se mi je zdelo tako klišejsko in kičasto. Potem pa sem se zaljubila v Makedonca. Njegovi starši so spoštovali tradicijo. Radodarno so natresli novce, da bi si nevesta kupila poročno opravo. Belo, seveda.

Po utrujajočem pohodu po tržaških butikih sva z mojim dragim našla obleko, v kateri sem bila kot Sneguljčica. Res lepo, s čipkastim životcem in dolgim, plisiranim krilom. A obleka je bila za kakih deset centimetrov predolga. Vlekla se je po tleh. Zato je bilo treba najti čevlje, ki bi me ustrezno privzdignili. Pisalo se je leto 1976 in čevlji z debelimi podplati in vsaj deset centimetrov visokimi petami so bili že lanska moda. Po dolgem iskanju sva končno našla bele sandale iz prejšnje sezone, ravno pravšnje. Le da so bili za eno številko preveliki. Nisem imela več moči, da bi iskala naprej. Tolažila sem se, da bo obleka zakrila centimeter praznega prostora za mojo peto.

Na makedonski svatbi s tristo petdesetimi gosti sem se izkazala. Ure in ure sem razigrano plesala makedonsko oro. Ko sem svoje sandale končno lahko odpela z nog, sem jih iz hvaležnosti poljubila. Kljub temu, da so mi noge zatekle od utrujenosti, me niso ožulili. Ker so bili preveliki.

Tudi druga zgodba se je začela v Trstu, devetnajst let po prvi, leta 1995. Hči se je pripravljala na maturantski ples. Želela si je salonarje z visoko peto. Črne, enostavne in elegantne. Oče, mati in hči so oblezli že vse znane in neznane prodajalne s čevlji, pravih pa niso našli. V izložbi trgovine nasproti Upima pa jih je hči končno zagledala. Salonarji iz njenih sanj so stali na podstavku in jo vabili v trgovino. Kakšno razočaranje, ker niso imeli njene

številke. Čevlji, ki jih je pomerila, so bili za pol številke premajhni. Pa so bili tako lepi. Kar ni jih mogla dati z nog. Oče, ki je imel prodajalno s čevlji dovolj za vse življenje in še čez, jo je prepričeval, da se bodo raztegnili. Saj so usnjeni in mehki, pravi italijanski čevlji vendar. Tako se je odločila in jih vzela.

Po treh urah razkazovanja mladosti in lepote jih je končno smela sneti z nog. Čevlje je pospravila v nahrbtnik in jih pospremila z globokim izdihom olajšanja. Preobula se je v svoje dobro uhojene superge in pravo praznovanje se je lahko začelo. Mladi so odšli v disko, da bi se povесelili, stran od etikete in predpisanih vzorcev. Salonarje je naslednji dan vrgla na dno omare in jih ni nikoli več pogledala. Ker so bili premajhni.

Popolni sijaj

Prvi čevlji v drugi vrsti omarice za čevlje so bili mamini. Izdelani iz mehkega črnega usnja, nasajeni na udobnem kopitu z nizko, široko peto, spredaj pa jih zapenja lično oblikovana široka pentlja. Tudi potem, ko nas je mami za vedno zapustila, so ostali na istem mestu. Prvi v vrsti zato, ker so bili največji, številka 41. Kot vedno čisti in svetleči.

Mami jih je ob prihodu domov odložila na preprogo v predsobi. Oče jih je očistil še istega dne in jih pospravil v omarico. Čiščenje naših obuval je bilo njegovo delo, ki ga je opravljal temeljito in s ponosom. Nihče od nas ni bil posebno navdušen nad tem opravilom, pa nič hudega, če ne; nikoli se zaradi tega ni pritoževal. Upala bi si trditi, da se nam je oče tedaj celo rad umaknil in v tej svoji nenavadni samoti – v druženju z našimi obuvali – zelo užival. Da nam je lahko potem razkazoval svojo veščino: kako je treba usnjene čevlje negovati, da nam bodo dobro in dolgo služili. Pripovedoval nam je, da so bili čevlji v času njegove mladosti velika dragocenost. Ni bilo denarja zanje. Nove so dobili le enkrat na leto, po navadi za veliko noč. Ker je bilo v družini veliko otrok, so morali čevlje ponositi drug za drugim, tudi če so jim bili premajhni. Zato so imeli pogosto otiščane noge in boleče, ožuljene prste.

Ko smo kot odrastli prihajali domov, nas je oče zaslišal že s stopnic našega bloka in nas sprejel pri odprtih vratih v majhni, podolgovati predsobi. Po pozdravnem obredu nas je najprej pogledal pod noge. Ob pogledu na naše prašne in zanemarjene čevlje je žalostno potožil: »Čevlji spet jokajo.« In zdelo se je, da komaj čaka, da se sezujemo in obuvala odložimo na preprogo pri omarici, da bo lahko opravil svoj ritual čiščenja: jih s krpo najprej obrisal, potem zdrgnil vso umazanijo s trdo sirkovo krtačo, z drugo mehkejšo krtačo nanese nanje globin, to je pasto za čevlje, jih nekaj časa pustil, da bodo popili vso kremo ter jih na koncu z najmehkejšo krtačo zloščil do popolnega sijaja. To je bila prava telovadba.

Tudi mami je vedno prišla za njim v predsobo, kjer smo se drenjali na preprogi. Ob naraščajočem hrupu se je le tiho smehljala, nas rahlo stisnila k sebi in nerodno poljubila, pomagala najti prave copate v omarici in zavila v kuhinjo, kjer nam je postregla s svojimi slastnimi dobrotami. Vedeli smo, da

nam bo oče še ta dan očistil čevlje, ki se bodo ob našem odhodu svetili kot picno oko, kot je imel navado reči, in da bomo, po njegovo, spet lahko spodobni hodili po svetu. In res, kmalu je iz predsobe zadišalo, bolj zasmrdelo po pasti za čevlje. Ta vonj nam ni bil prav všeč, tudi ne očetova pretirana pedantnost, ampak pri tem je užival, kar tudi šteje.

Tistega usodnega jutra, bilo je ravno na materinski dan, so jo že zgodaj zjutraj nezavestno odpeljali z rešilcem v bolnico. Še preden si je uspela nadeti nogavice in obuti svoje svetleče črne čevlje, da bi odšla v trgovino po svež kruh in mleko. Očeta, ki je, odkar je bil v pokoju, rad še malo poležaval v postelji, tokrat ni prebudil vonj po kavi. Dolgo je čakal, da bo zadišalo iz kuhinje. Zaman je čakal na njene okorne korake ter prijazni glas, ki bi ga povabil k zajtrku. Vse je bilo tiho. On pa je še kar ležal. Predolga je ta tišina, da bi lahko bilo vse v redu, je pomislil. Moral je vstati in pogledati, kaj se vendar dogaja. Našel jo je na tleh nezavestno, v kuhinji ob kavču, še ne popolnoma oblečeno. Čevlje je imela že pripravljene. Kljub njegovi začetni demenci je bil tako priseben, da je po telefonu poklical sina, ki je poskrbel za njen takojšen prevoz v bolnico.

Mami se ni nikoli več vrnila domov. Njeni čevlji so ostali na svojem mestu. Prvi na drugi polici omarice, kamor jih je odložil oče, ko jih je prejšnji dan še zadnjič očistil do popolnega sijaja. Ni dovolil, da bi jih dali od hiše. Vse njene stvari so morale ostati z njim, za spomin.

Še nekaj let je lahko sam gospodaril v njunem domu. Kljub napredujoči demenci. Ko sem ga obiskovala, sem še večkrat videla, kako je čistil čevlje, tudi njene lepe črne čevlje s pentljama. Čeprav se nikoli več niso umazali.

Ob omarici je najprej široko razgrnil časopisni papir, prinesel škatlo s čistilnim priborom, sedel na pručko, odprl črno pasto za čevlje, vso presušeno Ilirijo, nežno segel z roko v njen čevelj in mi govoril. Skoraj šepetajoč je bil njegov glas: »Revica, kako otiščane in ožuljene noge je imela naša mama. Vidiš, kako o tem pripovedujejo njeni čevlji? Mehki in lepi so, te je rada nosila. A glej, kako težak je bil njen korak, spredaj in ob straneh so čisto nagubani, prav zgrbančeni od njenih širokih stopal, zvitih, stisnjenih prstov in močnih otiščancev. Bila je tretji otrok, večje in močnejše postave od prvih. Njihovi čevlji so ji bili premajhni, a morala jih je ponositi, saj drugih ni imela. Ne le da je na domači kmetiji vso mladost trdo delala, še hoditi ni mogla po pravdansko. Veliko je pretrpela. Pri meni ji je bilo lepo. Vse je imela, lahko si je kupila, kar je potrebovala in si želela« Njegov glas se je tedaj od žalosti zlomil: »Ni ji še bilo treba oditi ... Nisva se tako zmenila. Še

dolgo bi lahko živela, toliko mlajša je bila od mene ...»

Objela sem ga, dragega očeta, mu vzela njene čevlje iz rok in jih položila v omarico na svoje mesto. Odpeljala sem ga v kuhinjo, kjer sva spila skodelico kave in jedla piškote, kot sta jih včasih z mami.

Sandali z marjetico

Bilo je po veliki noči. Prišla je pomlad in z njo toplejši dnevi. Na kmetih smo otroci sezuli obutev in ostali bosi do jeseni. Samo v šolo in k maši smo šli obuti.

Svoje gumijaste škornje sem do naslednjega leta pospravila na podstreho in jih zamenjala s platnenimi copati na vezalke in z gumijastim podplatom, ki sem jih nosila že preteklo leto. Copati so bili že precej dotrajani in premajhni. Vendar niti pomisliti nisem smela, da bi dobila nove. Vsako obuvalo je moralo zdržati vsaj dve leti, saj pri hiši ni bilo denarja za nove.

Morala sem k nedeljski maši, zato sem si poskusila obuti copate. Ni šlo. Bili so pretesni. Šele ko sem pokrčila prste, mi je za silo uspelo, ampak tako nisem mogla hoditi. Poklicala sem mamo.

»O, Bog, saj ne morem verjeti. Dve številki večje sem ti kupila, pa so ti že premajhni. Rasteš kot konoplja, pa še deset let nimaš,« se je začudila mama. »Ampak nič hudega. Bova uredili,« je dejala in vzela škarje v roko. »Sezuj se,« je ukazala. Pobrala je copate, zarezala s škarjami v sprednji del in naredila odprtino. »Na, sedaj si jih pa obuj.« Ubogala sem jo. Zdaj so prsti štrleli ven, čez podplat. Žalostno sem jih pogledala, a mama je veselo dejala: »No, vidiš, pa bodo še za to leto. Pohiti, da ne zamudiš k maši.«

Hiteti v tem nisem mogla, ker so se mi skozi odprtino pod prsti nabirali kamenčki in me tiščali. Ker me je bilo sram, sem se v cerkvi usedla bolj zadaj, stran od sošolk. Kot nalašč me je zagledala Eva in mi mahala, naj pridem naprej. Nisem šla. Torej je ona prišla k meni. Že od daleč sem opazila njene nove bele sandale. Usedla se je poleg mene in bingljala z nogami. Jaz sem svoje skrčila, da ne bi videla mojih copat. Rekla je: »Nove sandale imam, jih vidiš. So ti všeč?«

»Ja, lepi so,« sem odgovorila in pogoltnila grenkobo. Mislila pa sem si, kakšna važička je.

Sandali so beli in sijajo, kako jih ne bi videla. Njej je lahko. Njeni starši imajo službo in zaslužijo dovolj.

Med mašo sem skušala moliti in poslušati župnika, a moje misli so bile

pri sandalih. Znova in znova sem jih skrivaj pogledovala. Na prekrižanih paščkih, ki so držali prste, je imel vsak sandal plastično marjetico. Tudi jaz bi imela take. Globoko sem vzdihnila – ta želja se mi že ne more izpolniti.

Začele so se poletne počitnice. Domov sem prinesla odlično spričevalo. Ne, zanj nisem dobila darila. Nasprotno, moje spričevalo je bilo darilo mami, ki je imela takrat god in rojstni dan. Zadovoljna sem bila, ker je bila mojega darila zelo vesela. Zadnje čase je bila samo žalostna. Bala se je, da nam bodo rubili. Ata se je trudil z dodatnimi deli, saj kmetija ni dala dovolj za preživetje. A zaman, denarja je bilo vedno premalo. Večino ga je šlo za davke. Teh skrbi starši niso mogli skrivati pred otroki. Čeprav vsega tega nismo dobro razumeli, smo se trudili po svojih močeh. In odlično spričevalo je bilo moj prispevek.

Na počitnice je prišel moj nekoliko mlajši bratranec Boris iz mesta. Hitro se je spoprijateljil z vaškimi otroki in se z njimi potepal po barju. Njemu so to dovolili, medtem ko smo morali mi, domači otroci, pomagati na kmetiji. Nekega dne se je vrnil z novico, da zadruga odkupuje smrekove storže za pošteno plačilo. Šel jih bo nabirat. Tudi sosedovi otroci bodo šli.

Ko sem to zaslišala, so se mi zasvetile oči. To bi bilo nekaj zame, sem si mislila. Čeprav sem na sandale z rožico že skoraj pozabila, sem pomislila, da bi si jih lahko s tem sama zaslužila.

»Tudi jaz bom šla z vami,« sem rekla.

»O, to pa ne. To ni za punce,« me je odločno zavrnil in odšel.

Žalostna sem bila. Razmišljala sem, kako bi z lahkoto splezala na smreko. Ata mi je vedno govoril, da sem kot veverica. Rada sem plezala po drevju, posebno še po visokih orehih. V krošnji našega sem si celo naredila kotiček za branje. Med dve veji sem položila desko za sedalo. Tam sem lahko ure in ure v miru brala. Ali pa sem le sedela, gledala v nebo in se v vetru pozibavala skupaj z vejami.

Ko se je Boris vrnil domov, mi je razložil načrt. Naslednji dan grem lahko z njim. On bo splezal na smreko, trgal storže in jih metal na tla, jaz pa jih bom pobirala. Storži se namreč izgubijo, ko padejo v grmičevje in jih težko najdeš, če jih takoj ne pobereš. Potem si jih bova razdelila na polovico. Kako sem bila srečna. V mislih sem se že videla v belih sandalih z marjeticami.

Naslednji dan sva se že navsezgodaj odpravila v gozd. Kar daleč sva morala, da sva našla smreko, polno storžev. In se je začelo. Boris je splezal gor in metal storže, jaz pa sem se zapodila v goščo in jih pobirala. Niti eden mi ni ušel. Spotikala sem se in padala, robidovje me je opraskalo, a nič me ni

ustavilo. Tri smreke so dale za dve vreči storžev; naložila sva ju na voziček in odpeljala domov.

Srce mi je poplesavalo, ko sem razmišljala, ali bo polovica teh storžev že zadoščala za moje sandale.

Doma je Boris iz vreče stresel nekaj storžev in rekel, da so ti storži zame, ostali pa njegovi. Osupnila sem. »Nisva se tako dogovorila,« sem protestirala. »Pol storžev je mojih.«

»Ne! Plezal in trgal sem jih jaz, zato so storži moji. Lahko bi padel s tako visoke smreke in se ubil. Ti si bila na varnem, na tleh,« je ugovarjal.

»Ampak, jaz sem vsa opraskana, poglej, kri mi teče! Teh storžev še našel ne bi, če bi bil sam, da veš.« Hotela sem zgrabiti svojo vrečo, čeprav je bila pretežka, da bi jo sama nesla, a bratranec me je prehitel in pobegnil s storži in vozičkom. Nisem videla, kam. Zvečer se je vrnil s praznim.

Zelo sem bila žalostna. Jokala sem in niti mama me ni mogla potolažiti. Tudi njej se ni zdelo prav, kako je ravnal Boris, a mu ni rekla nič.

Naslednji dan je šel Boris sam v gozd. Tudi jaz sem želela, da bi šla sama, a mi je mama prepovedala.

Opoldne se je mama vsa vesela vrnila z njive in me poklicala. »Tinka, nekaj dobrega ti moram povedati. Po poti domov sem v gorici opazila veliko smreko, polno storžev. Veje čisto pri tleh se kar šibijo od njih. In čisto zraven ceste je. To je smreka zate. Jutri navsezgodaj, ko bo Boris še spal, pojdi sama po storže. Več jih boš imela kot on.«

Nestrpno sem čakala jutro. Slabo sem spala. Končno se je začelo svitati. Hitro sem se oblekla, vzela voziček in odšla. Vedela sem kam, saj sem gorico dobro poznala. Takoj sem našla smreko. Vse je bilo tako, kot je rekla mama. Z lahkoto sem splezala na njo in začela trgati storže ter jih metati na cesto. Morala sem hiteti, ker so delavci iz sosednjih vasi že začeli hoditi v službo in bi jim lahko storži padli na glavo. Še zadnje storže sem potrgala in splezala dol. Hitela sem jih pobirati v vreče na vozičku. Bilo jih je za tri vreče. Več, kot jih je imel Boris.

Voziček sem s težavo peljala domov, a bila sem nepopisno srečna. Delavce, ki sem jih srečala, sem žvrgoleče pozdravljala: »Dobro jutro, dobro jutro.«

Medtem je Boris že iskal voziček, da bi naložil svoje storže in jih odpeljal v zadrugo.

Ko me je zagledal, me je osuplo vprašal: »Kaj pa ti, od kod? Ali imaš storže? Kje si jih dobila?«

»To so storži z moje smreke in peljem jih v zadrugo. Mislim, da si bom lahko kupila sandale, pa še kaj bo ostalo.«

Nič več ni spraševal, le voziček je potreboval.

»Pomagaj mi peljati moje storže v zadrugo, potem boš dobil voziček še za svoje,« sem mu predlagala.

Brez besed je poprijel za voziček. V zadrugo sva prišla tako zgodaj, da sva morala še čakati, preden je prišel odkupovalec Čičo. Prijazen je bil. Pomagal nama je razložiti vreče. Pohvalil naju je, ker sva nabrala toliko storžev.

»Sama sem jih nabrala,« sem ponosno rekla.

»O, to pa ni kar tako za eno punco.« je pohvalil in pogledal vsebino. »Ampak to so vendar smrekovi storži, ne hojevi. Mi odkupujemo samo hojeve.«

Srce mi je zastalo, a kljub temu sem prosila, če bi lahko odkupili tudi moje, smrekove.

»Žal, ne. S smrekovimi storži nimamo kaj početi. Hojevi so dobri, ker vsebujejo več olja in smole. Te kar domov peljita. Do jeseni se bodo posušili in potem jih boste lahko porabili za kurjavo,« je razložil Čičo.

Brez besed sva z Borisom naložila vreče spet na voziček in jih odpeljala domov. Razmišljala sva, kaj sploh so hojevi storži. Saj smreka je smreka. Kaj pa je hoja? Doma sva razložila vreče in storže stresla na kup pod streho, kot je ukazal ata. Sedla sem na ta kup in zajokala. Jokala sem tako na glas, da se me je slišalo po celem dvorišču. Ves moj trud in vsa moja želja po sandalih z belo marjetico sta bila v tem obupnem otroškem joku.

Slišala me je sosedo, ki je prišla po mleko. Stopila je do mene in me vprašala, zakaj jočem. Nisem odgovorila. Samo jokala sem. Vztrajala je. Nerazumljivo sem ji razložila: »Sandali, san, dali, rožica, potem pa storži, ni, niso pravi.« Prišla je mama in ji vse pojasnila.

»Veš kaj, Tinka,« je rekla potem soseda, »jaz ti bom kupila take sandale, kot si jih želiš, če mi boš pomagala paziti našega Andrejčka. Kdaj pa kdaj bi ga peljala z vozičkom čez polje in mu zapela kakšno pesmico, da bo hitreje zaspal. Bi mi hotela pomagati?« Takoj sem si obrisala solze in rekla: »Bi.«

»Torej sva dogovorjeni,« je rekla. »Da pa ne bo poletja prej konec, jih bova šli že kar jutri kupit v Ljubljano.«

Natanko take sandale sem dobila, kot jih je imela sošolka, le da so bili dve številki večji in so morali zdržati še naslednje leto.

»Ja, seveda. Pa kaj še!« je bevsknila v vetrobransko steklo pred sabo, da bi preglasila dramatičen glas napovedovalke iz radia in zradirala pomen njenih besed: »Danes je petek trinajstega in za povrh še polna luna. Ni vas strah brez razloga, da se vam pripeti kaj slabega.«

Klic mame jo je sredi pitja jutranje kave popolnoma prebudil in jo, na pol urejeno, pognal v avto. »Pridi čimprej, z očetom je slabše,« je bila kratka. Zdaj pa še tole. Ne, ni govora. Vse je rešljivo. In – ne – nič hudega ne bo. Pika. Tako je odganjala temne misli, ki so ji lezle v kosti in jo hromile. Vožnja se je vlekla in zdelo se je, da se promet nikamor ne premakne.

Končno je prispela. Preskakovala je stopnice dolgega stopnišča, kot da je vsaka sekunda pomembna in lahko reši to, kar jo je čakalo. V drugem nadstropju jo je poskušal ustaviti sosed, a je preskočila tudi njega. »Pustite me!« Pozvonila je na vratih svojega nekdanjega doma. Vrata so se odprla in za njimi je tiha, zbrana, a sključena in pomanjšana, stala mama. Ničesar ni rekla, samo njen pogled je govoril. Zdelo se je, da je minila večnost, preden jo je povabila naprej. Bolečina dokončnosti ju je ohromila in med njima ustvarila zadrego. Objeli sta se, a ne tesno. Mama se je hitro odmaknila, kot da bi želela, da gre najprej k njemu. Tam je ležal, nem in bled, njen oče. Čisto blizu kopalnice, kjer je zadnjič vdihnil - in izdihnil. Objela je njegovo glavo in ga poljubila na čelo. Tako mrzlo. Tega trenutka ne bo nikdar pozabila. Tega nenavadnega in tako zelo tujega dotika telesa, v katerem srce ni več bilo, ki ni podoben ničemur drugemu na tem svetu. Mama ji je povedala, da je zdravnik že opravil svoje. Ljudje iz mrliške službe so bili že na poti in treba je bilo pripraviti obleko. Tu je bila tudi že starejša sorodnica, da bi bila v pomoč in podporo, če bi jo potrebovali. S sabo je prinesla pletenje. Sedela je v fotelju in pletla. Pogleda ni dvignila niti takrat, ko je opozarjala, da nekatere človeške funkcije pač delujejo tudi po smrti, in naj upoštevamo, da se pokojnik lahko še podela. Čeprav dobronamerni, a hladno okleščeni in suhoparno praktični nasveti so jo rezali kot zdrobljeno steklo. Morala se jih je ubraniti. Ni jih prenesla. »Dovolj je. Utihnite, prosim!« ji je odločno rekla. Komaj se je zadržala, da ne bi kričala.

Kasneje so prišli tisti s krsto. Po ozkem stopnišču so jo komaj spravili do

tretjega nadstropja. Očeta so položili vanjo. Od mame so prevzeli pripravljeno obleko, čevlje pa zavrnil. »Običaj je, da pokojnika obujemo v mrliške copate,« so rekli.

Takrat so jo čustva zlomila. Planila je v histeričen jok.

»Ne. Ne dovolim!« je kriknila. Ne bo dovolila, da ga sezujejo dostojanstva. Vse življenje je kot ponosen in spoštovan človek korakal v svojih čevljih. Kot otrok v starih, revnih, pošvedranih. Kot študent v težko prigaranih. Kot učitelj, mož in oče - v lepih in urejenih. Še v taborišču, kjer se ni počutil kot človek, je bil obut. Naj gre še na zadnjo pot kot človek. Vse to je izkričala. »Odšel bo v svojih čevljih! Skrbno zloščeni, kakršne je rad nosil.«

Hlipala je in zrla v njihove obraze, ki so v zadregi strmeli vanjo. V njihovih izrazih je iskala znamenja za konflikt, ki bo sledil.

Saj vendar samo opravljajo svoje delo, si je v mislih že očitala svoj izbruh. Nič takega se ni zgodilo. Sočutni so stali nasproti nje in za hip se ji je zazdelo, da v njihovih očeh odsevajo podobe njihovih očetov. Spoštljivo so vzeli škatlo s čevlji in očeta odnesli iz njegovega doma.

Popoldansko jesensko sonce je v temačno krčmo skozi majhna okna risalo zlate trakove. V njih je lebdel in se svetlikal prah. Stoletni sončni prah. Kamniti zidovi so oddajali toploto intimnosti in domačnosti. Vonj po pečenem mesu in tlečem lesu trte je iz odprtega ognjišča odišavil prostor in naju prijetno omamljal. Mešal se je s svežimi vonjavami iz njene malhe, vržene na klop. Umaknjena od sveta sva preživljala najin prvi skupni dan.

Na poti do konobe je iz avta zamaknjeno občudovala istrsko pokrajino in od časa do časa očarano vzdihnila. »Ustavi, prosim.« Prhnila je iz avta. Visoki rjavi škornji z robustno peto, ki jih prej nisem opazil, so jo odnesli na travnik. Naslonil sem se na avto in si prižgal cigareto. Gledal sem jo, njene živahne korake v tistih nenavadnih škornjih, ki so s svojo grobstvo poudarjali njeno ženstvenost. Travnik ji je pristajal. Očarljivo privlačna ga je okrasila s sabo, divjo in nežno. Proti avtu se je vračala z izrazom srečnega otroka in v rokah držala šopek brez cvetov. »Poglej, tole je timijan, to šatraj in tole žajbelj. Povohaj – božansko diši.« A šopek je primaknila k sebi, vdihnila in zaprla oči ter ga nato vtaknila v svojo rdečo malho.

Istarska supa je iz naju izvabljala osebne pogovore. Podajala sva si glinen vrč z začinjenim vinom. Pila in omamljala sva se iz ene posode. Zaradi vina so se najini pogledi prepletli. Gledal sem jo, kako si s kazalcem vrtniči koder svetlih las, prebiral njene ustnice, ki so se pregibale v besedah in čutil nemirno nihanje nog pod mizo. Tu in tam se je njen škorenj kot po naključju dotaknil moje noge. Nisem je umaknil. Dotik je bil kakor sramežljiv poljub. Zabaven sem bil, njene rdeče našminkane ustnice pa se niso nehale smejati. Narezal sem meso z žara in ga s kosom opečenega kruha, premazanega z olivnim oljem, položil na njen krožnik. Zazrla se je vame in me nekaj trenutkov molče gledala. Nato je segla v rdečo malho in mi pod nos potisnila svoj šopek. Smejala sva se.

Med vožnjo proti domu nisva govorila. Videti je bilo, da spi. A noge v škornjih niso spale. Pokrčila je kolena in jih objela, pa jih spet stegnila, pa jih čez čas spet prekrižala...

»Sprememim te,« sem rekel. Obuta je legla na zofo, zaspana in tiha.

»Omamljena sem od vina in lepega dne.«

»Sezul bi te. Mi pustiš?« Ležala je z zaprtimi očmi in nič ni odgovorila. Počasi sem odpenjal zadrgo levega škornja. Rahlo je zasukala nogo in se ga osvobodila, ne da bi se zbudila. Prijel sem za opetnik desnega in v dlaneh podržal njeno meče. Takrat je oči odprla, iznenada povsem budna. Njen pogled je bliskal in gorel. Brez besed sva si zrla v oči. Zvok zobate zadrge je bil edini, ki je rezal tišino. Njeni škornji so me sezuli. Postal sem njen služabnik in ona je bila moja kraljica. Njen vitez sem bil, lovec z zaklenjeno puško. Bila je svobodna, neboječa srna in jaz sem bil vdan. Predala se je. Bil sem njen. Bila je moja.

Poljubil sem njena stopala, jo pokril z rožnato odejo in tiho zaprl vrata za seboj. Ob škornjih na preprogi sem pustil svojo obljubo.

Ozrem se nazaj, na goro. Pet ur vzpona in tri ure sestopa. Poletni dan je dolg. Kamni me pogosteje spotikajo. Toda nogi imata varno oporo v starih gozdarjih.

Pred prečkanjem zadnjega melišča vezalke pretesno zavežem. Zaradi tega se mi nogi znojita, nogavici sta vlažni in drsita. Pri preskoku potočka se zgodi: desna noga pristane varno, leva zdrsne in obstane v luži. Odpade mi podplat. Čutim mokro stopalo. Kako naj nadaljujem pot brez podplata?

Sezujem se. Čevlja povežem z vezalkama in ju obesim preko rame. Nogavici zatlačim v nahrbtnik. Prvi koraki so kot bi plavala po zraku. Nogi sta od napora trdi in nestabilni. Iglice sprva bodejo in žgečkajo. Po nekaj stopinjah se stopali sprostita. Z vsakim korakom se bolje prilagajata podlagi. Kljub razpokani koži na petah je stik z zemljo prijeten. Osvobaja. Potem začutim ostro bolečino na palcu. Kapljice krvi se nabirajo. Sedem na večji kamen. Rane ne gledam več. Prezrem bolečino in grem naprej. Po nekaj metrih tečem in preskakujem korenine in kamne. Sčasoma vedno redkeje gledam pod noge. Nogi stopata lahkotno. Gozd se razredči, prispem na travnik. V daljavi vidim parkirišče.

Jutri si kupim nove, sklenem.

Na pročelju hiše, zidane na skali, je bil napis: Čevljar Kotar Alojz. Marica je bila stara devet let in je imela strica, ki je bil čevljar.

»Pojdi na druga vrata, tam je vhod v delavnico,« je rekla teta Cita, očetova sestra. Odrasli so klepetali na lesenem ganku.

Obute je imela nove čevljice, lakaste, z ozkim pasom, ki je preprečeval, da bi se čevlji sezuvali. Odprla je vrata delavnice in vanjo je puhtil oster vonj.

»Stric?« Slišala je tok, toktok, tok in ga zagledala v mraku. Sedel je na lesenem stolu s tremi nogami. V eni roki je imel čevlj, v drugi kladivo. Z ustnicami je držal več kratkih, lesenih palčk. Čevlj je bil še brez podplata, imel pa je luknje za vezalke. Vendar ni bilo vezalk, samo luknjice. Stric je leseno palčko zapičil tja, kjer bi moral biti podplat, ter jo zabil s kladivom. Tok, toktok, tok.

»Si prišla? Cita je rekla, da imaš nove čevlje. Škoda, jaz bi ti sešil tako trdne, da bi jih nosila še na svoji poroki.«

Odložil je kladivo in čevlj obesil na tnalo. Ni vedela, da zna stric Lojze narediti nove čevlje. Da popravi stare, to že, ampak nove? Pogledala je svoje črne lakaste čevljčke. Njej so se zdeli popolni, vendar je mama želela, da čevljar nalepi nanje dodaten podplat.

»Stric Lojze, kaj tako smrdi tukaj?« »Lepilo, čevljarsko lepilo. Ko bom na tvoje čevlje lepil gumijast podplat, ga boš zavohala.«

»Oh ne, moji čevlji bodo tudi tako smrdeli? Novi čevlji vendar ne smejo smrdeti. Stari že, ampak novi?«

Nasmehnil se je in ji dejal, naj jih sezuje. S police je vzel veliko zaplato črne gume. Z ukrivljenim nožem je odrezal kos. Opazila je, da je palec na njegovi levi roki oblečen v usnje.

»Malo sem prerezal kožo na palcu. Usnje je namesto povoja.«

Podplat čevljcev je namazal s smrdljivim lepilom in nanj pritisnil kos nečesa črnega.

»Ko se posuši, bom natančno odrezal. Ne bodo smrdeli, vonj lepila izhlapi. Daj še drugega.«

Bosa je sedela na lesni klopi, bingljala z nogami in čakala na svoje čevlje. Niti za trenutek ni umaknila pogleda z njih. Kaj, če jih stric pokvari?

Ampak ni jih pokvaril, popravil jih je, in to dobro. Nosila jih je lahko tudi takrat, ko je deževalo. Preden bi jih lahko strgala, jih je že prerasla.

Na zadnji strani:
Felicit Medved: Vezalka

Obuti za življenje
Sezuti v radostih dvojine
Bosi v joku rojstva
& neizbežnosti smrti

bosi. obuti. sezuti.
my feet. my shoes. my way.